

CANKARJEV GLASNIK

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: Ivan Jontez

Upravnik: Ludvik Medvešek

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

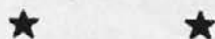
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription Rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: Ivan Jontez

Manager: Ludvik Medvesek

Usebina

Zanimanje za evropska vprašanja (uvodnik)	149
Ivan Jontez: Pisma ljubezni (pesmi)	152
Joseph Jauch: Marta Berry, dobrotnica ubogih	154
Odmevi na Slovenski narodni kongres	155
Zvonko A. Novak: Sanje Martina Mrkača (nadaljevanje) ..	161
Književnost: Ameriški družinski koledar	170
V senci albanskih planin (nadaljevanje)	171

Kulturna kronika

Cankarjeva ustanova je 13. dec. vprizorila v Slovenskem delavskem domu na Waterloo road Jontezovo dramo "Z vero v vstajenje," ki je bila prvič igrana 23. nov. 1941 v S. N. D. na St. Clair ave. Igra je bila podana v zvezi s spominsko slavnostjo ob priliki 24. obletnice smrti Ivana Cankarja. Kakor prvič, tako so jo tudi to pot vprizorili igralci in igralke dramskega društva "Ivan Cankar," le pet vlog je bilo v drugih rokah in režiser je bil Frank Česen.

Jakoba Kremenca je spet igral Vatro J. Grill, ki pa je bil to pot, zlasti v prvem dejanju šibkejši kot prvič, ker se je očitno preveč zanašal na šepetalko; proti koncu igre je bil boljši.

Caroline Hodnick je svojo vlogo Kremenčeve žene že prvič izvrstno pogodila, zdaj je bila pa še boljša. Svojo vlogo je znala in se dobro vživela vanjo.

Tudi Anica Čebul se je kakor prvič tudi zdaj izvrstno odrezala in je prav ugajala v vlogi Kremenčeve hčere Malke. Maks Traven kot Malkin zaročenec je bil dober, le sem pa tja je bil malce neokreten.

Kmeta Mohorja, ki ga je prvič prav posrečeno igral Milan Medvešek, je to pot igral Andrew Božič, ki je sicer delal vtis pravega pravcatega kmeta, vendar pa svoje vloge ni tako dobro pogodil kot Medvešek. Florence Unetič je v vlogi Mohorjeve žene Francke zadovoljevala, ni pa dosegla tiste dramatične višine, ki jo je pri prvi vprizoritvi pokazala Olga Marn.

Isto se mora reči o Albertu Faturju, ki

je igral izdajalca Petra Grbca. Louisu Zorku se je ta vloga precej bolje posrečila.

Anton Eppich kot duhovnik, Frank Plut kot učitelj in Joseph Skuk kot jugoslovanski kapetan so bili boljši kot prvič.

Gestapovskega komisarja je to pot igral Milan Medvešek (prvič je imel to vlogo Rudy Widmar). O njem je treba reči, da je svojo vlogo povsem obvladal in predstavil izvrsten tip brutalnega nacija. Njegovo arogantno zadiranje in fanatično napihovanje in besnenje je naravnost spominjalo na Hitlerja.

Nacijska šturmarja (Stanley Skuk in Frank Kokal) sta bila dokaj boljša kot prvič, John Čeh pa je bil v vlogi njihovega vodje kar sijajen—pravi pravcati nacijski tolovaj!

John Krebel in John Kokal kot delavca sta zadovoljevala.

Beračico Jero je to pot igrala Nežika Kalan. Bal sem se, da ne bo dosegla Francke Ilc, ki je imela to vlogo pri prvi vprizoritvi, toda moja bojazen se je izkazala popolnoma odveč. Tudi ga. Kalan je igrala tako naravno in se v svojo vlogo tako vživela, da bi je nihče ne mogel podati bolje.

V splošnem je bila ta vprizoritev v nekaterih ozirih boljša in v drugih šibkejša kot prva. Zdi se mi pa, da je prvič napravila močnejši vtis na občinstvo.

Drama sama še potrebuje pile. Zlasti konec tretjega dejanja, kjer je tempo mnogo prepočasen. Tudi duhovnika bi se v tem dejanju lahko brez škode izpustilo.

Udeležba je bila pičila—okrog dve sto ljudi.

—S. A.

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravnistvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____ Zastopnik: _____

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

VI.
LETNIK
1942-1943

•
6.

številka

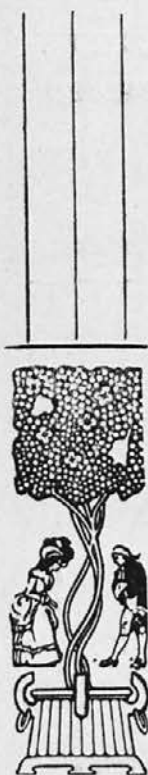
ZANIMANJE ZA EVROPSKA VPRAŠANJA

Odkar so bile Združene države potegnjene v vojni vrtinec, često čujemo svarilo, da ne smemo tratiti časa s pretresanjem evropskih razmer in vprašanj, med katera naravno spada tudi jugoslovansko oziroma slovensko vprašanje. Nekateri naši vladni uradniki so namreč bili in so še mnenja, da pomeni zanimanje za ta vprašanje zgolj potratu časa, energije in denarnih sredstev, ki so krvavo potrebna za našo zmago nad nemškimi, italijanskimi in japonskimi fašisti. Zato bi se morali zanimati zgolj za ameriško vojno produkcijo, vojna posojila in vojno varčevanje pri živilih, obleki in drugih potrebščinah, a pustiti v nemar vsa evropska vprašanja z jugoslovanskimi problemi vred. Te probleme bomo reševali po vojni. Zdaj je važno samo vprašanje zmage.

Tako naziranje je prevladovalo in menda še prevladuje tudi v zveznem državnem oddelku. To naziranje je bilo vzrok, da se slovenski narodni kongres ni vršil v začetku lanskega leta kakor je bilo prvotno sklenjeno, kajti iz Washingtona je prišel uradni namig, da mu niso ljube take aktivnosti drugojezičnih ameriških skupin.

Seveda ne bo noben razsoden človek oporekal trditvi, da je danes naš glavni problem zmaga nad silami roparskega osišča. Priznamo, da je potrebno, da usmerimo vse svoje energije in sredstva v ta pravec. Ampak obenem se pa tudi zavedamo, da nam gola vojaška zmaga nad Hitlerjevimi, Mussolinijevimi in Hirohitovimi armadami še ne jamči trajnega miru, brez katerega bi ostale najsijajnejše vojaške zmage prazna pena. A trajnega miru ni mogoče izvojevati čez noč; za trajen mir je potrebna trdna podlaga, katero nudi edino le izpolnitev upravičenih zahtev in teženj vseh prizadetih narodov. In kako naj na primer Amerikanci vplivamo v prilog pravičnega miru, če ne poznamo zahtev, teženj in potreb vseh prizadetih ljudstev? Današnji časi so pač preresni in potreba po pravični uredbi svetovnih med-

narodnih odnošajev preveč nujna, da bi se smeli zanašati na geslo, da včasih tudi slepa kura zrno najde. Od bodočega miru namreč ne bo odvisna le usoda jugoslovanskih narodov, Čehov, Norvežanov, Kitajcev itd., temveč tudi usoda Amerike: če bo ta mir pravičen, če bo ta mir v resnici osvobodil vse narode in jim omogočil svoboden in nemoten razvoj, tedaj čaka Ameriko in ostali svet doba napredka in blagostanja, kakršnega doslej svet ni poznal; v nasprotnem slučaju pa bo lebdela nad svetom zlovešča senca tretje svetovne vojne, še strašnejše od današnje.

Kaj sledi iz tega? Da se je treba truditi ne le za zmago našega in zavezniškega orožja, temveč tudi za mir, ki bo prišel po ti vojni. V ta namen je absolutno potrebno, da se Amerika seznani z zahtevami, težnjami in potrebami vseh prizadetih narodov, ker le potem bo mogla uspešno vplivati v prilog pravičnega miru.

Predsednik Roosevelt se tega očitno zaveda. Ampak nekatere velike glave v raznih washingtonskih vladnih oddelkih tega še ne vidijo, čemur so najbrž krivi predsodki, ki jih imajo morda proti ameriškim skupinam, ki se ne morejo ponašati z anglosaškim poreklom. Saj drugače je težko razumeti to njihovo naziranje, da bi ne smeli Amerikanci evropskega porekla pretresavati evropskih vprašanj, se zanimati za usodo dežel, iz katerih so prišli sami oziroma njihovi starši.

To naziranje je zmotno in če bi se ga Amerika nalezla, bi prav lahko postalo usodno za ves svet, vključivši Ameriko. Bodoči mir bo namreč odvisen od našega poznavanja in razumevanja zahtev in potreb evropskih in drugih ljudstev in narodov in od naše pripravljenosti, vplivati v prilog pravične rešitve teh zahtev in potreb. Tega poznavanja in razumevanja in te pripravljenosti pa ne bo, ako bomo poslušali tiste ljudi, ki zahtevajo, da bi morali o vseh teh stvareh molčati, dokler ne bo vojna končana.

V našem lastnem interesu je, da nas premirje oziroma vojaška zmaga nad silami osišča najde pripravljene za ogromno nalogo, pred katero stojimo—pred katero stoji Amerika, upanje vseh podjarmljenih in zatiranih ljudstev sveta. Ker to razumemo, odklanjamo zmotno naziranje, da bi se ne smel nihče zanimati za bodočnost evropskih ljudstev pa tudi za bodoče evropske meje. Nasprotno smatramo, da je naša dolžnost, da se čim točneje seznanimo z vsemi temi problemi, da bomo pripravljene, ko se bodo ti problemi reševali pri mirovni mizi. V tem pogledu se popolnoma strinjamo z vsemi tistimi, ki s podpredsednikom Wallaceom verjamejo, da "bi bil višek norosti, če bi se ne pripravili za mir, kakor bi bil višek norosti, če bi se ne bili pripravljali za vojno v letih pred 7. decembrom 1941."

Odkar je Amerika v vojni, je bilo naše stališče, da je dolžnost slehernega Amerikanca, da stori vse, kar je v njegovih močeh, da pomaga Ameriki in združenim narodom do zmage. Tega stališča nismo nikdar izpremenili. Pristavljamo le, da je obenem naša dolžnost, da pomagamo tudi pri pripravi za mir in doprinesemo svoj delež, da bo ta mir pravičen in da ne bodo reke krvi, prelite v boju proti silam zločinskega osišča Berlin-Rim-Tokio prelite zaman. Drugojezične ameriške skupine imajo pa še posebno dolžnost, da seznanijo ameriško vlado in ameriško ljudstvo z zahtevami, težnjami in potrebami tistih ljudstev, iz katerih izhajajo.

Ameriški Slovenci se te dolžnosti zavedamo. To smo dokazali s slovenskim narodnim kongresom v dneh 5. in 6. decembra minulega leta. Uradni Washington je sicer lepo prezrl vabilo na ta kongres, vendar to ne pomeni, da smo s tem kongresom zagrešili nekaj neameriškega. Nasprotno smo prav s tem kongresom dokazali, da nismo le dobri Slovenci, temveč tudi dobri Amerikanci in da se v polni meri zavedamo silne naloge, pred katero je postavila Ameriko današnja vojna. In s tem, da smo ustanovili Ameriško-slovenski narodni svet smo pokazali pripravljenost, pomagati in doprinesiti svoj delež, da bo mogla Amerika to nalogo čim uspešneje rešiti.

Ta naloga je—pravičen mir, ki bo prinesel svetu svobodo in demokracijo.

S tem, da delujemo za pravično rešitev slovenskega vprašanja—za zedinjeno Slovenijo—delujemo za pravičen mir in za srečnejšo bodočnost in večji napredek Amerike in vsega ostalega sveta, kajti naše delovanje sloni na načelu, da ne zahtevamo za Slovence nič več in nič manj kakor za vsak drug narod ali ljudstvo, namreč svobodo in pravico do nemotenega razvoja v svojih narodnih mejah.

Naj se noben ameriški Slovenec ne boji, povzdigniti glasu za zatirano in na smrt preganjano slovensko ljudstvo in zahtevati, da se mu že danes prizna pravica do svobodnega obstanka in nemotenega razvoja na svoji lastni zemlji—na tisti zemlji, ki jo slovenski rod poji s svojim znojem in krvjo že dolgih trinajst stoletij. Do tega nimamo le pravice, temveč je to naravnost naša dolžnost. Molk v teh dneh, ko gre naš narod skozi najstrahotnejšo preizkušnjo v svoji zgodovini, ko nemški, italijanski in madžarski fašistični krvniki morijo, zapirajo in preganjajo naše ljudi in odvajajo naša dekleta v svoje javne hiše, ko naši bojovníki prezebajo in stradajo in umirajo v svojih brlogih v slovenskih gozdovih in gorah, bi bil neodpustljivo izdajstvo—izdajstvo nad našim narodom in nad demokracijo!

Kdor pravi, da ne smemo govoriti, je nevednež, ki ne ve, kaj govori, ali pa sovražnik svobode, pravičnosti in demokracije.

Mi ne smemo poslušati teh ljudi. Mi moramo govoriti, govoriti glasneje in glasneje, dokler nas ne bo slišal ves svet in prisluhnil pravičnim zahtevam slovenskega naroda, ki je do-prinesel v današnji borbi proti fašističnemu tiranstvu sorazmerno večje in strašnejše žrtve kot katero koli drugo ljudstvo na svetu. To je naša sveta dolžnost.

Pisma ljubezni

(Idi)

IVAN JONTEZ

I

Igrali Straussovo so melodijo.
S teboj v objemu, zroč v obraz tvoj rožni
v omami sem drsel po plesnem podi,
slep, gluh za množico razposajeno,

prižemal k sebi sem te nežno-strastno,
zroč v globočino ti oči skrivnostno,
smehljalj tvoj sladki pil z očmi pobožno:
tako zamakne vernik se v Madono...

V prividu blaženem sem čolnič vodil
po Donave široki, sinji cesti,
s teboj v naročju, srečen kot nikoli...

V ekstazi sem nenadoma se zdrznil:
utihnil so bili valčka zvoki;
prižeti pari so se razpustili...

II

Ozre se sončni žarek v kamro mrzlo,
kjer pajek ždi na pajčevini prašni
in mrko prede mreže sivih misli —
in že je v kamrici svetlo in toplo.

Tako pogled, smehljalj tvoj sence sive
pregnal je iz srca, kjer dvomov črvi
življenja korenine so glodali.
Spet v srcu so vzcvetele nade nove.

In oglasila se je simfonija
in v duše katedrali zadonela,
da v srcu slednja struna je vzdrtela

in dvomov moč kot rosa je splahnela.
Le ena struna molko je zapela:
odgovora še nisi dala, draga...

III

Zlatilo sonce je jesensko listje,
meglice so podile se po nebu,
žerjavov jata plula proti jugu,
priroda se pripravljala na spanje.

A v moji duši zvončki so cingljali,
se v simfonijo Vesne prelivali.
Sta lastavki srčno se zaljubili,
v ostrešnem gnezdecu se naselili.

So naposléd bogovi privolili:
sama sva v kamrici se tihi znašla,
v objem roke so nama se razprle,

v poljubu ustnice so se strnile...
In že se je idila razpršila:
pocestni šumi so me prebudili...

IV

Zazre popotnik se v tolmun spokojni,
iskrečega uzre odsev veseljstva
in v svoji kratkovidnosti domneva,
da je prodrl do dna vseмирja tajni.

Pa že čez plan nasilen veter plane,
tolmuna površino vso razgane.
Izgine slika krasna kakor sanje.
Tolmun pokrivajo zdaj sence mračne.

Zazrl sem se, ti dolgo, dolgo gledal
v oči zvedavo, tiho zroče vame,
da tajni bi prodril do dna globoki:

ljubezen mar i v tebi je vzplamtela?
A vame je strmela senca Sfinge...
Zdaj grizejo me razočaranj črvi.

V

Oblaki sivi so nebo zastrli.
Ob šipe tolčejo deževne kaplje.
Pod oknom deček na vse grlo vpije:
"Spet Srbov sto so Nemci postrelili!"

In kaj so bratje moji zagrešili,
da so obsodbo kruto zaslužili?
Povej, fantič! So ropali, morili?
"Le očetnjavo svojo so branili!"

Ječi krog voglov veter žalostinko,
na mokra tla se spuščajo snežinke,
hlad smrti veje skozi mojo dušo.

Rdečico čutim na obrazu žgočo:
svet zviija v krčih borbe se peklenske,
jaz pa na svojo majhno bol le mislim!

VI

Iztočna pravljica pripoveduje
o srečnem možu, ki je brata prosil,
da bi ga vgriznil v prst in ga uveril,
da ga ne varajo le krasne sanje.

Tako i meni danes je pri duši,
ko na večer spominjam se sinočnji,
ko sem omamljen te prižemal k sebi,
pil z ustnic ti napoj ljubezni sladki.

Kar prej biló je delež moj življenja,
tako nedolžna zde se doživetja...
Zdaj vem šele, kaj nežnost je poljuba!

Sam ust dotik je raja bil obljuba!
Drhti še duša nežnosti, ganotja,
trenutkov, ko se s tvojo je združila.

VII

Vodé požirek mrzle tam v puščavi
po dneh po drobu vrtajoče žeje;
kos kruha, ko telo se v krčih vije
in koprni le še po jedi slastni;

pogled na stvarstva pestro vso krasoto
po letih preživetih v temi —
slasti teh sleherna ni nič v primeri
s slastjo omamno tvojega poljuba.

Jezika revščina je prevelika,
da bi globino te slasti obsegla.
Željá mi vrelec v srcu zdaj usiha.

Preveva dušo le bojazen tiha,
da nisem vreden te ljubezni, sonca,
te sreče, ki si mi jo ti prinesla...

VIII

Drhtele so še ustne od omame
dotika ustnic tvojih koprnečih;
še je medlela duša v sladkih krčih
objema tvojega ekstaze silne,

ko treščila ko jastreb iz jasnine
med piščet trop, krog koklje čivkajočih,
vest strašna je po radijskih valovih:
"Napadel žolti ropar je Havaje!"

Doni zdaj bojni rog po domovini:
"K orožju, komur je svoboda sveta!"
Ločitev bridka trka zdaj na vrata...

In, glej, midva sva se šele spoznala!
Bo li usoda čula srčne vzdihne
dveh bitij po združitvi koprnečih?

Marta Berry, dobrotnica ubogih

Priredil JOSEPH JAUCH

KADAR MISLIMO na socialna vprašanja in socialni napredek v posameznih deželah, nam misel le redkokdaj zaide na ameriški jug, kjer ima socialni napredek še posebno težko pot. Vendar se nahaja na našem jugu v državi Georgija važna socialna ustanova—šolski zavod Mount Berry, ki ima poleg osnovne šole za dečke in deklice tudi višjo šolo in gimnazijo ali kolegij. V tem zavodu dobiva izobrazbo in praktično podlago za nadaljnje življenje tisoč in tri sto fantov in deklet iz enajstih južnih držav Unije. Sprejemajo v ta zavod samo revne otroke iz krajev, kjer nimajo prilike, da bi se izšolali. Dijake in dijakinje tega zavoda se spozna po tem, da fantje nosijo delovne vrhnje hlače ali "overalls," dekleta pa kambrikaste obleke in avbice. Poleg običajnega šolskega pouka so dijaki deležni tudi praktičnega pouka v najrazličnejših poklicih in panogah od umetnega kmetijstva do zobozdravilstva.

Mount Berry je zrastel iz zamisli in prizadevanj Marte Berry, hčere stotnika Tomaža Berryja, ki je po ameriški civilni vojni kupil veliko plantažo blizu Atlante, Georgija, kjer se je naselil. Marta, drugi izmed osmih otrok, se je rodila 7. oktobra 1866. Šolala se je v Baltimoru, Maryland. Ampak ko se je vrnila domov, je pokazala prav malo zanimanja za družabno življenje, kateremu so njene sovrstnice posvečale vso svojo pozornost, toliko bolj pa se je zanimala za preproste in revne ljudi, ki jih je bilo v njenem domačem kraju mnogo več kot premožnih ljudi. Zlasti so jo zanimali gorjanci, ki so živeli v bližnjih gorah. Ti ljudje, potomci davno naseljenih Angležev in Škotov, so bili v pogledu izobrazbe veliki reveži. Živeli so na siromašnih kmetijah, iz katerih so mogli stisniti komaj toliko, da so za silo držali skupaj dušo in telo, dočim za kulturo in izobrazbo ni bilo ne časa ne sredstev in tudi ne kdove koliko volje. Preponosni, da bi prosjačili ali delali poleg črncev, so imeli edini dohodek v nepostavni žganjekuhi. Njihov prepovedani pridelek je bil znan pod imenom "moonshine"—ker so kuhali žganje po noči v luninem soju.

Marta se je zavzela za otroke teh revnih hribovcev in ustanovila nedeljsko šolo, ki jo je sama poučevala. V svojo šolo je sprejela vsakega otroka, katerega starši niso zmogli šolnine, ki so jo računale druge šole. Njena šola se je iz nedeljske kmalu razvila v redno šolo. Otroci so prihajali iz vsega okrožja po več milj daleč. Ta oddaljenost od šole je postala prvi problem, ki ga je morala Marta rešiti, kajti otroci so bili slabo oblečeni in pota po zimi slaba. Spoznala je, da je potreben zavod, kjer bi otroci mogli tudi stanovati.

Začetek je bil silno skromen. S pomočjo petih fantov, svojih prvih rednih učencev, je postavila skromno kočjo za stanovanje učencem. Pri tem je morala prebresti mnogo težav. Njena družina je nasprotovala njenemu socialnemu eksperimentu in poleg tega je izgubila vse svoje prijatelje, ki bi lahko pomagali. Premagati je bilo treba tudi tradicije in predsodke hribovcev, ki so imeli zlasti hud predsodek proti delu. Zato si je naložila kot prvo nalogo, da vcepi svojim učencem v dušo ljubezen in spoštovanje do koristnega dela. Na tem načelu še danes sloni delovanje njene ga zavoda.

Njeni prijatelji iz vrst premožnih veleposestnikov sprva Marte niso resno jemali. Mislili so si, da ima mlada žena pač "svoje muhe," ki pa jo bodo prej ali slej minule. Ko pa je gospodična Berry naposled vložila v svoje podjetje vse svoje podedovano premoženje, so izpremenili svoje mnenje o nji in jo začeli po malem podpirati s skromnimi denarnimi prispevki. To je dalo Marti pogum, da se je podala na delo, da vzbudi zanimanje širše javnosti za svoj zavod. Pisala je pisma na vse strani in šla tudi v New York. Razne izdelke, ki so bili delo njenih učencev, je poslala na deželno razstavo, kjer so dobili več nagrad. Zdaj so postali pozorni na njen zavod tudi uradni krogi in kmalu je bilo ustanovljenih v državi enajst poljedelskih šol po vzgledu Martinega kmetijskega tečaja. Druge južne države so sledile temu vzgledu. Sedem univerz je počastilo Marto Berry s častnimi naslovi. Nazadnje so se začeli zanimati za njeno

delo tudi Andrew Carnegie, gospa Russel Sage in tedanji predsednik Theodore Roosevelt. Zavod Mount Berry, ki je dotlej sprejemal le dečke, je dobil tudi dekliško šolo.

Leta 1911 je bil zavod že tako velik, da je dobil svojo lastno pošto postajo. Leta 1925 je dobila Marta Rooseveltovo spominsko medaljo za narodne zasluge, dve leti pozneje pa od Pictorial Reviewa nagrado za izredne zasluge, ki je znašala pet tisoč dolarjev. "Town Hall" v New Yorku ji je podelil medaljo za trajne zasluge v letu 1931. In leta 1941 je

dobila novo nagrado za humanitarne zasluge. Ampak njena največja nagrada je bila in ostane hvaležnost njenih tisočeri učencev, katerim je odprla pot v lepše življenje.

Zavod Mount Berry je majhno mesto zase in se sam vzdržuje. Ima svoj mlin, kamnolom, živinorejo, avtne delavnice, pekarijo itd. Ta šola, nad katere vhodom se blešči napis "The Gate to Opportunity," je rešila iz nevednosti in revščine na tisoče mladih ljudi in Marta Berry si je z njo postavila spomenik, da si lepšega ne more nihče želeli.

Odmevi na Slovenski narodni kongres

SLOVENSKI NARODNI KONGRES, ki je zboroval v dneh 5. in 6. decembra v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu, je bil velik in nad vse važen dogodek v zgodovini ameriških Slovencev, tako velik in tako pomemben, da je moral mogočno odjekniti v naši javnosti, v našem tisku. Saj je bil kongres živ dokaz, da smo ameriški Slovenci naposled miselno dorastli, da lahko složno delujemo za eno in isto stvar, za stvar, ki nam je vsem globoko pri srcu—za stvar zmage ameriškega in zavezniškega orožja nad krvavimi silami nemškega, japonskega in italijanskega fašizma in za stvar vstajenja slovenskega naroda in Jugoslavije. Seveda ni nikdo izmed nas pričakoval, da bodo vsi odmevi na ta kongres soglašali, da bodo vsi ti odmevi izpričevali enako miselno dozorelost, kakršno je pokazal kongres sam. Kakor vedno, tako so se tudi to pot našli med nami posamezniki, ki ne soglašajo z večino in ki se zdaj spotikajo ob kongres in lučajo vanj polena. Ampak ti posamezniki so v veliki manjšini; velika večina našega tiska in naših razumnikov je kongres navdušeno pozdravila. Kot kronisti navajamo nekaj teh odmevov, ki so bili objavljeni v našem tisku v prvih tehnik po kongresu in med katerimi je zlasti lep in globok članek mladega slovenskega duhovnika Vitala Voduška iz San Francisca, ki ga zaradi njegove lepote in kremenitosti ponatiskujemo na prvem mestu.

MISLI PO KONGRESU

V življenju gledamo na posamezne stvari in dogodke navadno preveč od blizu; zato jim včasih pripisujemo premalo, včasih preveč pomena.

Slovenskemu kongresu, ki se je vršil zadnji teden v

Clevelandu, smo še preblizu, da bi ga mogli prav oceniti. Pravičnejše ga bodo ocenili šele tisti, ki bodo čez nekaj let pisali zgodovino slovenskega naroda v teh usodnih časih.

Eno pa lahko trdimo že danes (morda sem za to sodbo opravičen tem bolj, ker sem prišel na kongres tako od daleč, s skrajnega Zapada, kjer imamo vse premalo stikov z mogočnim slovenskim središčem na Vzhodu): da je bil ta Slovenski kongres zgodovinske važnosti za ves slovenski narod.

Prav so nekateri poudarjali, da je treba ob takem zborovanju podčrtati vernost in zvestobo naši veliki domovini Ameriki. Paziti pa moramo, da ne bi tako poudarjanje vtisnilo posameznim narodnostim značaj inferiornosti. Ameriški državljani smo kot vsi drugi. V veliki svobodni Ameriki ni nikakega zvišenega sodnika nad nami, ki bi sodil o našem državljanstvu in o naši vernosti in zvestobi in zlasti o tem, če vse to dovolj glasno izpovedujemo. Zavedamo se celo, da bi preveč kričavo oznanjevanje naše zvestobe Ameriki moglo polagoma škodovati iskreni vdanosti in zvestobi do domovine. Kar je močno in sveto ukoreninjeno v naših dušah, navadno ne razkazujemo na kričavih semnjah.

Za nas sega pomen Slovenskega kongresa veliko globlje. Najprej dobro čutimo, da k zgradbi ameriške domovine, njene moči in njene kulture, doprinašamo mi vsi. Vsak s svojimi rokami in s svojim srcem. Ko je bila ta naša domovina še v zgodnjem razvoju, so te roke zgrabile ene za plug, druge za knjigo, ene so vrtale s strojem v zemljo, druge so zidale visoko v nebo; tisoč rok je našlo tisoč nalog in ustvarilo in ustvarja eno najmočnejših svetovnih držav. A to domovino smo gradili in gradimo tudi z našimi dušami. Različni smo, najrazličnejši značaje. Samo pesmi poslušaj: vse boš našel, od tihe melodije narodnih pesmi do razdraženega in dražljivega ropota, ki mnoge mlade spravlja v najbolj vesel ples. A prav v tem je pomen in vrednost posameznih skupin v ti veliki domovini: ko vsak prinašamo svoje roke, svoje srce, svojo pesem, svoj značaj, svoje misli, svoje gledanje k zgradbi domovine, res vstaja nova velika skupnost s silno kulturo in silno tehniko, s silno močjo in silno voljo za prav urejenim življenjem.

Prav zato je tolike važnosti, da se zavedamo vsak svojih posebnosti, s katerimi gradimo našo bodočnost. Da vzbujamo med seboj, ki smo si najbližji, novo živ-

ljenje, novo veselje, novo ljubezen in novo bogastvo našega srca.

Vemo pa, odkod imamo to srce, to dušo. Vemo, katera zemlja jim je vtisnila poseben pečat. Vemo, katere gore so jih skozi stoletja utrjevale za odločnost in zvestobo. Vemo, s katerih poljan so srkale posebno mehko in poseben vonj cvetoče pomladi in zrele jeseni. Vemo, kateri gozdovi so jim mogočno šumeli večno pesem narave.

Prav zato pa ne moremo in ne smemo pozabiti te zemlje, teh gora in gozdov, teh njiv in poljan. Ne moremo pozabiti naroda, iz katerega smo izšli; naroda, ki je živel tam skozi stoletja in si hoče svoje ohraniti novih tisoč let.

Nikdar ne bomo znali biti zvesti, če ne bomo poznali ljubezni in zvestobe telesu, iz katerega smo izšli. Zato to zvestobo poudarjamo, četudi v teh težkih časih nekateri tako radi besede obračajo ali celo sumničijo najvernejše izpovedi srca.

Zato je prav, da smo se zbrali in oglasili v teh usodnih dneh, ko slovenski narod na svoji domači zemlji toliko trpi in krvavi. In to hočemo spet in spet poudarjati: ob ti priliki je naš narod pokazal svoje dostojanstvo. Bog ne daj, da bi zapisali, da je bilo kakor ob umirajočem ali ob mrlju: tudi ob takih prilikah potihnejo prepričani in se pozabljajo sovraštva. Ne, ne, ni bilo ne ob umiranju ne ob smrti. Bila je le velika ura našega naroda.

In ob ti veliki uri—ko smo od daleč že slišali zmogovito pesem Združenih narodov—smo začutili svoje dostojanstvo in svoje poslanstvo. Začutili smo, kar je najbolj naše, v čemer smo najbolj svoji in najbolj veliki, s čimer smo lahko najpomembnejši pri gradbi velike ameriške države.

Začutili smo, da prav za to dvigamo kot ameriški državljani—po zgledu našega predsednika Roosevelta, ki toliko oznanja svobodo in pravico tudi najbolj ponižanim, najbolj teptanim, najbolj trpečim—dvigamo svoj glas in odločno besedo za enega najmanjših narodov v Evropi, a v svoji majhnosti starega po stoletjih, velikega po kulturi, mogočnega v svoji pesmi in odločnega v svojem trpljenju. Če mislijo nekateri, naj raje molčimo o njem, zato ker smo ameriški državljani, vsem takim strašljivcem in oportunistom prav slovesno izjavljamo:

Prav kot ameriški državljani ne smemo molčati. Prav mi smo tako srečni, da se lahko zbiramo k svobodni besedi tudi sred vojne vihere. To nam je v ponos in to nam podžiga ljubezen do domovine, da smo tem rajši pripravljeni vse žrtvovati za njo. Prav kot ameriški državljani slovenske krvi dvigamo odločno besedo za slovenski narod na prelepi zemlji tam v središču evropskega Vzhoda in Zapada, ki je najbrž prav radi te svoje važne lege in svojega pomena tem bolj teptan. Da bodo vedeli o njem in o njegovih pravicah vsi Združeni narodi, posebno pa naši ameriški sodržavljanji, in to zdaj, ko boro o njegovem trpljenju in o njegovem junaštvu—in ne šele takrat, ko bo ogromno vprašanj, ki čakajo vse narode, ob zmogovitem reševanju nujno postavilo marsikatero probleme v ozadje.

Naši ameriški sodržavljanji lahko zdaj vidijo: kot ameriški državljani smo pokazali tolikšno zrelost in tolikšno skupnost, da nam jo bodo nedvomno mnogi zavdali. V veliki uri smo pokazali in manifestirali toliko narodne ljubezni in zavesti, da je tisti, ki znajo prav tehtati vrednost kakega naroda, ne bodo mogli nikdar več prezreti.

Med nami je pač kot povsod drugod v Ameriki: različnega mišljenja smo in različnih prepričanj, različno

rastemo in različno vzgajamo, pogosto tudi modrujemo in govorimo različno. A ko gre za ameriško zmago in za to, da priključimo vstajenske zvonove in vstajensko pesem našemu ponižanemu, a ponosnemu narodu, smo se pokazali kot en mož in eno srce.

Končno ni prav, da bi se sami hvalili. A saj tudi te besede postajajo že zgodovinski zapiski našega naroda.

Seveda so pred nami še ogromne naloge. Pred nami so še težke preskušnje, ko se bo morala ta naša skupnost izkazati, uveljaviti in izkristalizirati. A kar smo začeli, hočemo izvršiti. Izvolili smo si svoj narodni svet; za njim pa smo mi vsi, z odločnim slovenskim srcem in neupogljivo slovensko hrbtenico.

Bog nam pomagaj in Bog nam daj svoj blagoslov.

Vital Vodusek v "Amerikanskem Slovencu"

* * *

VSI SLOZNO ZA STRICA SAMA IN STARO DOMOVINO!

Slovenski narodni kongres v Clevelandu je vsem ameriškim Slovincem—vsem brez izjeme, ki verujejo v demokracijo—začrtal pot, po kateri moramo iti, dokler ne bo Amerika z Združenimi narodi vred zmagala v tej vojni in dokler ne bo naša stara domovina svobodna in združena v federativni in demokratični Jugoslaviji.

Slovenski narodni kongres nam je postavil skupni odbor, Ameriški slovenski svet, centralo in eksekutivo, ki nas vse predstavlja v gornjem smislu pred ameriško javnostjo. V tem našem Ameriškem slovenskem svetu so zastopane vse naše stranke in struje, vsa mišljenja in naziranja, ki priznavajo demokracijo za bazo človeškega življenja in udeleževanja in ki odklanjajo totalitarstvo vsake vrste. Na tej bazi smo se združili za cilj, ki je nam vsem skupen in enak in za dosego tega cilja lahko delamo skupno, dokler ne bo dosežen.

Malo nas je, zato moramo pokazati enotno fronto v izrednih in velikih momentih. Danes je takšen moment. Demokracija nas kliče, Amerika nas kliče in stara domovina nas kliče na pomoč. Vsi, ki verujemo v demokracijo, smo za pozitivni odziv na ta klic—in če smo, čemu se ne bi odzvali skupaj? Malo nas je vseh skupaj in če se bomo odzivali vsak iz svojega predalčka, po skupinah—nas ne bo nihče videl in še manj slišal.

V tem smislu apeliramo na vse zmerne in demokratične ameriške Slovence, katoliške in svobodomiselnne, klerikalne, liberalne in socialistične—naj v tem velikem momentu prezrejo nestrpnosti v svoji sredi in grede na delo za zmago demokracije in svobodo našega naroda. Naj ignorirajo osebne malenkosti, ki jih nekateri neprestano vlačijo v ospredje, kakor da je to danes najbolj važno; naj odrinejo v ozadje strankarske strasti, za katere v tem velikem zgodovinskem momentu ne sme noben resen človek zapravljati dragocenega časa.

Ameriški slovenski svet je bil izvoljen, da bo stal in delal nad strankami—da bo delal za nekaj, kar je sveto socialistu in svobodomislecju prav tako, kakor je sveto katoličanu. Za to je bil postavljen ASS in za nič drugega! V eksekutivi ASS sta dva socialisti in dva katoliška duhovnika. Naloga teh dveh socialistov je, da se v tem odboru brigata samo za zmago Amerike in zmago demokracije v združeni Sloveniji v okviru federalne in demokratične Jugoslavije ter za širšo demokratično federacijo, če bo le mogoča; isto nalogo imata dva katoliška duhovnika in vsi ostali člani eksekutive in centralnega sveta. Tako je sklenil Slovenski narodni kongres.

Noben član eksekutive ASS nima pravice posegati v zadeve, ki so lastne samo katoličanom ali samo svobodomislecem. Demokratično je, da se vsakdo drži svojega

in prepusti drugo onim, katerim spada. Svoboda izražanja in udejstvovanja naj bo in ostane doma.

Bratje in sestre! Skrajni čas je, da se v kritičnem momentu navadimo kooperacije tudi z onimi, ki niso našega mišljenja in naziranja in ki so prav tako pri volji kooperirati z nami. Eno leto kooperacije med svobodomiselnimi in katoliškimi Slovenci v Ameriki glede pomožne akcije je pokazalo, da je med nami dovolj dobre volje za to kooperacijo. Kooperacija se lahko nadaljuje tudi pri politični akciji, ko je bil postavljen skupen politični cilj.

Naš prvi kongres je demonstriral—kakor smo že zadnjič omenili—da v velikem momentu lahko pridemo skupaj vsi brez ozira, kaj smo. Ako smo to dosegli—če smo si toliko zaupali—lahko si zaupamo in dosežemo še več, da namreč izvršimo delo, za katerega smo se skupaj zavzeli.

To skupno delo mora biti izvršeno, bratje in sestre, izvršeno tako, da nas ne bo sram pred nikomur—ne glede nato, če bo uspešno ali ne. Mi moramo zdaj izvršiti vse, kar moremo, da bomo potem lahko rekli: Storili smo svoje, če pa nismo dosegli, kar smo hoteli, ni naša krivda —

Začrtano delo bomo izvršili in storili svoje le pod pogojem, če bomo složni do konca in se ne bomo ozirali na one, ki so podvrženi neozdravljivi bolezni nagajanja.

Br. Jože Zalar, gl. tajnik KSKJ, je pred tedni apeliral na nestrpnost, ki ne morejo živeti brez osebnega in drugega malenkostnega pričkanja v javnosti, naj bi počakali vsaj do konca vojne. Br. Zalar je imel dober namen, ampak uspel ni in ne bo uspel. Mi ne bomo apelirali na tiste ljudi, ker vemo, da je vsak apel zaman in brez pomena.

Mi ponovno apeliramo na zmerne in demokratične brate in rojake vseh mišljenj in naziranj po širni Ameriki, naj začasno opuste vse spore, sploh vse, kar žali brate in sestre nasprotnega mišljenja—to velja tudi za dopisnike Prosvete—naj ignorirajo nestrpnost v svoji sredi in naj kooperirajo iskreno z Ameriškim slovenskim svetom.

Delujte, bratje in sestre, povsod in ob vsaki priliki za zmago Amerike in demokracije! Delujte za osvoboditev in združitev vseh Slovencev v starem kraju in znamenju demokracije v federativni Jugoslaviji in vsaki širši demokratični federaciji!

V tem smislu delujmo, bratje in sestre, in naša dolžnost bo storjena! —

Prosveta

* * *

PO SLOVENSKEM NARODNEM KONGRESU

Prvič v zgodovini naše slovenske ameriške metropole v Clevelandu, O., sta dne 5. in 6. decembra t. l. na visokem drogu Slovenskega narodnega doma na St. Clairju vihrali dve zastavi, pri vrhu je plapolala naša krasna zvezdnata trobojnica, pod njo pa slovenska. Naznanjali sta svetu prvi zgodovinski dogodek ameriške Slovenije povodom vršitve Slovenskega narodnega kongresa v dvorani tega doma. Na istega je dospelo 522 zastopnikov našega naroda iz vseh držav naše mogočne Unije, kjer živijo naši rojaki; od Pacifika do Atlantika, od severa do juga. Prišli so naši domoljubi in rodoljubi vseh stanov in prepričani kot sinovi in hčere ter bratje in sestre ene družine, enakih misli ter namenov.

Na tem kongresu so zborovalci izrazili svojo ljubezen in neomajno vdanost ter pomoč naši novi domovini—Ameriki, ki se tudi nahaja v resnem položaju vsled vojne; glavni namen tega kongresa je pa bil pomagati po naši najboljši moči naši teptani, nesrečni in razkosani stari domovini—Sloveniji, da bi po končani vojni zopet oživila

in združena v celoti zamogla uživati svobodo, za kar mora danes prestajati toliko gorja.

Zborovanje tega kongresa bo zapisano z zlatimi črkami v analih našega naroda v Ameriki, tako tudi v stari domovini, to je bil dan naše narodne pobratimije. Navzoči delegatje raznih prepričanj so se med seboj javno nazivali bratje in sestre, kar se dosedaj še ni nikdar vršilo. Da, to je bila v resnici naša narodna manifestacija naše zavednosti in sobratstva brez primera! Upamo, da bo od danes naprej med nami vladala prava sobratska narodna zastopnost, da bo za vedno prenehalo dosedanje nasprotstvo, bodisi osebno, v govorici ali tisku, kajti samo na ta način, ali v edinosti nam bo mogoče doseči naš cilj!

Dal Bog, da bi se uresničile te naše želje!

Glasilo K. S. K. J.

* * *

SLOVENSKI NARODNI KONGRES, ki se je v dneh 5. in 6. decembra vršil v Slovenskem narodnem domu v Clevelandu, Ohio, je bil krasna manifestacija slovenske vzajemnosti in enodušnosti, tako z ozirom na našo brezpogojno lojalnost Ameriki kot z ozirom na našo iskreno željo na kak način pomagati k vstajenju zedinjene Slovenije. Delegatov, ki so zastopali vse organizirane skupine našega slovenskega življa v Zedinjenih državah, je bilo na kongresu navzočih nad 500. Kongres je izvršil svojo delo mirno, sporazumno in dostojno, kar je zelo značilno, če se upošteva dejstvo, da so bili navzoči kot delegati zastopniki vseh struj, od izrazitih svobodomiselnih do duhovnikov. Kaj takega bi bilo med slovenskimi Američani neizvedljivo pred 25 leti, kljub sličnim kritičnim časom. To kaže, da smo se Slovenci amerikizirali v pravem in dobrem smislu. Za nadaljevanje dela kongresa je bil izvoljen "Ameriški slovenski svet" in za prve finančne potrebe tega dela se je med delegati in gosti zbrala vsota \$1375.50. Kongres sta med drugimi pozdravila tudi clevelandski župan Frank J. Lausche in pisatelj Louis Adamič.

Nova Doba

* * *

SLOVENSKI NARODNI KONGRES se je razšel, ko je dovršil prvo poglavje svojega namena. Okrog 500 slovenskih zastopnikov in zastopnic širom Amerike se je zbralo na dvodnevno zasedanje z namenom, da najde načinov in potov, kako pomagati rojakom v stari domovini in pokazati, da niso pozabljeni.

Mnogo lepih besed je bilo slišati in mnogo mnenj, ki so pa vsa imela isti cilj—osvoboditev zaslužjenih bratov. Sprejete so bile obširne resolucije, ki bodo poslane na pristojna mesta. Upajmo, da bodo naše odmev pri dotičnih, ki bodo držali pri mirovni pogodbi usodo narodov v svojih rokah.

Izvoljen je bil slovenski narodni svet, katerega naloga bo voditi stvar naprej v smernicah, ki so bile začrtane na kongresu.

Iz tega odbora se vidi, da smo vsaj sedaj v teh kritičnih časih pozabili na tisto, ki nas je razdvajalo in cepilo ter se združili nesebično in širokogrudno.

Prepričani smo, da s tem, ko so si delegatje in delegatinje podali roke v slovo, stvar ne bo umrla, temveč da bomo Slovenci to novo svojo ustanovo ohranili ne samo pri življenju, temveč ji dali še večjega razmaha in da se bomo združili vsi Slovenci v Ameriki in pomagali našim zatiranim bratom iz sužnosti.

Pred vsem pa ne smemo pozabiti na Zedinjene države, kajti do njih imamo sedaj prvo dolžnost, kot je to rekel naš župan Frank J. Lausche. Skrbeti moramo za

to, da bomo storili vse, kar je v naših močeh, da pripomoremo zvezdni zastavi do zmage, kajti ako bomo—in to gotovo bomo—zmagali, potem se lahko zanesemo, da tudi Slovenci v verigah ne bodo pozabljeni.

Glas S. D. Z.

* * *

O NAŠEM KONGRESU

Precej se bo pisalo o tem predmetu v našem časopisu. In prav je, da se piše. Gotovo se bo pisalo v duhu, v katerem se je tudi vršil. Kakšne vtise je pa vsak posamezni delegat odnesel, te bodo pa skoro gotovo obdržali zase, če se ne bodo drug z drugim strinjali s celoto.

Name je napravil ta zbor čuden, no da, tuj vtis. Bil sem že od mladih nog navajen na drugačna zborovanja. Na zborovanja, kjer je hrup, debate, prerekanja. Dva dni sem sedel na tem kongresu, ne da bi vstal in spregovoril besedo. Bilo je vse tako urejeno z odra in čas tako odmerjen, da bi se človek počutil petokolonca, če bi bil ta mir dražil s svojim prerekanjem. Kot sem že omenil—odbor na odru je imel vse pripravljeno, referati in resolucijski odbori, vse urejeno in razpoloženje med delegacijo takšno, da je vladala harmonija.

Poročilo Louisa Adamiča, njegov referat in resolucije, ter še posebno referat in resolucije sodruha Kristana, so bile v resnici prvovrstne. Velikansko navdušenje je tudi žel Krzicky, podpredsednik unije Amalgamated Clothing Workers. Pozdrav, in pa lep govor mestnega župana Clevelanda, Franceta Lauscheta, je bil sprejet z resničnim veseljem. O drugem, kaj je bilo sprejeto, bodo pa že kaj drugi pisali.

Domov grede, ko sem dremal v vlaku, sem si v polsnu priklical razne spomine. Nekateri teh so se tikali sedanosti, drugi pa so šli daleč v preteklost. Spomnil sem se tiste bele hiše na hribu, poleg katere se vije prašna cesta, kjer sem se rodil. Spomnil sem se tistih vlažnih jesenskih dni, ko smo kopali krompir na njivi, poletnih jutrov, ko je tenka megla ležala nad dolino, ko sem bos letal za kravami. Gledal sem na Dolenjsko, stare podrté gradove v hribih, na bele cerkvice z rdečimi zvoniki. Povsod so njive, žito zori, kot zlato se pripogiba klasje. V oknih pobeljenih hiš cveto naglji—zvene motike v vinogradih, slišiš smeh deklet in fantovsko petje. Vso to panoramo sem gledal—kot mogočna simfonija mi je donela v ušesih pesem pluga, kateri škrtaje ob kamnu reže brazde, sviš kose, katera reže rosno travo in polglasni šepet fanta, ki govori z dekletom pri odprtem oknu. Kdo izmed vas ne pozna tega? Hiše, v kateri si se rodil? Kjer se je rodil tvoj oče in tvojega očeta oče. Tisoče in tisoče je takih hiš na Dolenjskem in po vsi Sloveniji. To ni hiša, ki jo je kupil tvoj oče za špekulacijo. To je posvečen hram stotin rodov! Rojstvo in smrt, veselje in žalost vse to simbolizira. Hiše, s slamnato streho, skromne ali če še tako skromne, so imele cvetje v oknih in iz njih je donel vesel otroški smeh. Davki in nevihte, dobre in slabe letine, vse je prešlo ali ve ste ostale kot znak trdnosti našega rodu. Danes požiga te vasi fašist, kateri je oskrnil naše ženske in kateri je odvedel otroke in moške v sužnost.

Samo v hribih in gozdovih se še nahaja naš človek, kateri je prisegel smrt tujcu. Naši partizani ali kakor so že njih imena, delajo isto sveto nalogo kot jo delajo Kitajci, Rusi, Grki in Čehi—ubijajo fašizem ne s propagando, ampak na radikalen način—s puško. Ko sem se zdramil iz teh pol sanj sem vedel, da potrebujemo slovo.

Joško Oven v "Proletarcu"

* * *

PRVI RES SKUPNI ZBOR

Prvič v zgodovini našega priseljenišva se je dogodilo,

da so se sešli zastopniki res prav vseh struj in nazorov. Navidezno je to sijajno vplivalo in manifestacij je bilo mnogo. Toda razlik v mišljenjih ta navideznost ni odpravila. Ostale so od začetka do konca. Marsikdo, ki porajta le na vnanjost, jih sicer ni opazil, a drugim so bile očitne, ker jih ne bi nihče, s še tako lepim govorom mogel zakriti.

Ako se pomisli, da se med ameriškimi Slovenci razprtije radi idej—političnih in verskih—vrše že več ko 40 let, je sploh čudno ne samo da se je tak kongres moglo sklicati, nego da ga je bilo mogoče skončati v znamenju sloge.

Ta sloga pa je temeljila vseskozi samo in edino na točki, da lahko vsi delamo skupaj za otmitev slovenskega naroda in da lahko vsi zahtevamo zanj demokracijo in vse druge take pravice, ki jih zahtevajo zase drugi narodi.

Proletarec

* * *

NISO DOBRO IZBRALI

To, da so izbrali g. Etbina Kristana predsednikom narodnega sveta na nedeljskem zborovanju v SND, je po našem menenju zelo ponesrečena stvar. Mr. Kristan je med našim narodom znan kot izrazit socialist, poleg tega pa vemo, da z lahkoto menja principe, kadar gre za lepo službo. To je pokazal po zadnji vojni, ko se je z vso vne-mo boril za jugoslovansko republiko, potem pa ponižno sprejel od jugoslovanskega kralja službo naselniškega komisarja.

Predsednik narodnega sveta bi moral biti politično čist in sprejemljiv za vse stranke. Naši ljudje za Etbinom Kristanom ne bodo šli! Vrh tega bi pa moral biti na takem napornem mestu človek mlajših let.

Ameriška Domovina

* * *

TEDENSKE RAZNOTEROSTI

Slovenski narodni kongres je za nami. Ali naj pišemo dolgovazne vtise? Vtisi so lahko objektivni ali pa pristranski. Ako nam je za stvar kongresa, bomo prezrli malenkostne incidente, če pa hočemo biti pristranski, bomo porinili stvar v ozadje in privlekli v ospredje razne malenkosti, ki pokažejo kongres za to ali ono stran v slabi luči.

Ako pravimo, da je bil za kulisami boj z nestrpnosti in sitneži, moramo reči, če hočemo povedati resnico, da je bil konflikt MED nestrpnosti. Fakt je, da je bilo več ali manj nestrpnosti in sitnarjenja na obeh straneh.

— — —

Dejstvo, da je Slovenski narodni kongres uspel na vsej črti, katera je bila zasnovana in pripravljena, je najlepši dokaz, da so zmerni in trezni delegatje tvorili večino; nestrpnosti, katoliški in nekatoliški, so bili v veliki manjšini. Tudi večini slovenskih duhovnikov, ki so prišli na kongres, moramo dati priznanje, da so se obnašali zmerno in demokratično. Demonstrirali so iskreno in odprto, da so prišli na kongres kot Slovenci, ne pa kot duhovniki, čeprav so nosili kolar.

Velika večina delegatov SNK iz vseh krogov in stanov je pokazala, da je naš narod po večini demokratičen in sposoben, da si sam piše svojo svobodno bodočnost. Nikdar nismo obupali nad to sposobnostjo naših ljudi, pa naj so preprosti delavci ali profesionalci, naš prvi kongres nam pa je to potrdil preko meje vsakega dvoma.

Zato pa smo uspeli in še več bomo dosegli v bodoče. Naprej, bratje in sestre, ki se ne ozirate na desno in ne na levo! Vaša srednja pot, pot demokracije in kooperacije, je prava in vaša je bodočnost!—

Prosveta

Slovenski narodni kongres, ki se je v dneh 5. in 6. decembra vršil v Clevelandu, Ohio, in katerega se je udeležila tudi večina glavnih odbornikov Ameriške brat-ske zveze, je, po mnenju vašega urednika, rešil nalogo, v svrhu katere je bil sklican, častno in tako dobro kot je bilo v danih razmerah mogoče. Poudaril je brezpogojno lojalnost slovenskih Američanov napram naši republiki in zahteval je vsaj glavne smernice dela za zopetno upo-stavitve Slovenije, in sicer zedinjene Slovenije, v bodoči formaciji evropskih držav, o kateri še danes ne vemo, kakšna bo. Razkosana Slovenija mora biti združena v avtonomno celoto in nobena veja iste ne sme biti odtrga-na. Na kongresu je bil izvoljen "Ameriški slovenski svet," ki bo po danih prilikah in močeh vršil delo v ozna-čeni smeri. V Ameriškem slovenskem svetu so zastopane slovenske podporne organizacije in druge organizirane skupine, ne ozirajo se na versko ali politično prepričanje. Vsa zgodovina slovenskega priseljenstva v Ameriki nam še ni pokazala kaj sličnega kot nam je pokazal Slovenski narodni kongres. To je bil kongres ameriških Slovencev, ali bolje povedano: slovenskih Američanov. Tu so se znašli v skupnem harmoničnem delu Slovenci vseh strank, nazorov in struj, kot bratje po krvi in jeziku in kot državljani velike ameriške republike, ki verujejo v bratstvo, demokracijo in enake pravice za vse. In ako se bo od kongresa začetno delo nadaljevalo v tej smer-nici, se nam ne bo treba sramovati našega slovenskega pokolenja in Amerika bo lahko ponosna na svoje dr-žavljane slovenskega rodu.

Nova Doba

* * *

ČE KAJ MOREMO STORITI ZA OSVOBODITEV NA-RODA, SEDAJ JE ŠE PRILOŽNOST

Prvi, in morda je bil to tudi obenem zadnji slo-venski narodni kongres ni mogel biti drugega kakor me-šanica ljudi različnih nazorov in mnenj. Bil bi čudež, če bi na koncu kongresa bil z njim sploh kdo povsem zadovoljen.

A vendar, končan je bil v slogi. Tudi odbor je bil izvoljen tako, da ni ne ena ne druga skupina uganjala obstrukcije.

Vsled tega so rekli z vseh strani, da je kongres s tega vidika uspel.

Kar se tiče manifestacij in ceremonijalnosti, je bilo to zborovanje res uspešno. Marsikdo se je bal, da bodo struje, zastopane na njemu, vsled enega ali drugega vzroka vzkipele in se razšle. Pa so se nesoglasja pre-mostila, diplomatsko kajpada, in kongres se je končal v govorih in pesmih, kakor se je pričel v tem znamenju.

Proletarec z dne 2. decembra je prav na tem mestu tole ugotovil:

"Glavni problem kongresa ni to, da se ga mani-festacijsko izvrši, temveč kako zasnovati ORGANIZA-CIJO, ki bo ZMOŽNA naloge, radi katere je sklican."

Kongres je minil, člani odbora pa so raztrešeni po deželi. Ali naj bo to manifestacija le na papirju? Čisto odkrito: Ali naj bo to v sedanjih vojni četrti polom skup-nih slovenskih akcij v Zed. državah?

Začetek je tak, kakršnega je bilo med elementi, ki so v tej deželi 40 let v nasprotju drug z drugim, sploh mogoče pričakovati. A delo v bodoče, to pa ne bo mani-festacija, nego DELO. Naj se ga tisti, ki so ga prevzeli lote tako, da bomo izprevideli, če smo sposobni biti na-rod. Le če to dokažemo, bomo priznani, majhni kot smo.

Proletarec

Z NOVO VERO V NOVE ČASE

Slovenski narodni kongres se je vršil v najusodnej-ših časih naše narodne zgodovine. Z izjemo židov in Poljakov ni noben narod pretrpel toliko strahot kakor naš jugoslovanski, ki ni imel enih, temveč sto Lidic. Noč je zagrnila zemljo, pa vendar ne tako črna noč, da bi brat brata ne spoznal . . . To je dokazal Slovenski narodni kongres, ki ga je poklicalo v življenje skupno trpljenje vseh slovenskih sinov in hčera, upoštevajočih lep srbski pregovor: Brat mi mio, koje vere bio. —

Ob čitanj dojmov, ki so jih doživeli naši slovenski bratje na tem kongresu, se obujajo v srcu topla občutja. V "Newburških novicah," ki jih piše v "Ameriški Domo-vini" Rt. Rev. Oman, župnik na župniji sv. Lovrenca v Newburghu, čitamo na primer med drugim sledeče:

"Veste, končno bo pa še druga dobra posledica tega kongresa. V Adamičevem odboru sva prišla skupaj z g. Molekom, urednikom Prosvete. Še nikoli ga nisem videl popreje in on morda mene ne. Kaj si je on o meni predstavljal poprej, ne vem. Kaj sem si jaz o njem, ne bom pravil. Ko pa sva prišla skupaj in je on videl, da jaz nimam parkljev, jaz pa sem takoj opazil, da on nima rogov, sva se lepo pomenila skupaj. Seveda nisva govorila o papežu.

"Občudoval sem na tem kongresu govorniško spret-nost g. Etbina Kristana. Tudi vsebina je bila res pomen-ljiva za narod. Ako bi bil Kristan postal duhovnik, mesto socialist, bi bil danes najbolj sloveči misijonar v Ame-riki. In to bi ne bilo kaj neznatnega, če pomislimo, da je Father Vodušek tudi v Ameriki."

V "Prosveti" pa beremo v opisu Slovenskega narod-nega kongresa med drugim tudi to-le:

"Kristanov govor je naredil na zborovalce sijajen vtis. Nekateri delegatje, katoliki, ki ga prej še niso sli-šali, so kar strmeli in župnik Vital Vodušek iz San Fran-cisca mu je kasneje čestital: "Brat Kristan je povedal to, kar je v mojem srcu."

Mr. Joško Penko, novo izvoljeni glavni blagajnik Slovenske dobrodelne zveze, naše domače slovenske or-ganizacije, ki jo diči predvsem njena velika tolerančnost do soljudi, je mnenja, da je bil Slovenski narodni kon-gres od muh, vendar pa je potekel "brez vsake večje škode za Cleveland." Iz njegovega dopisa v "A. D." je razvidno, da mu je bila vsa stvar silno banalna in odvrtna. In kako ne?! Saj se niso znali obnašati celo tisti, ki so kongres vodili: Tone Zbašnik, vzoren gl. taj-nik ABZ in široko verziran, preizkušen organizator in voditelj zborovanj, mu je bil "zopern," ker je "rabil predsedniško mesto v posmeh sprejemu resnih zadev," zato mu svetuje, naj si nabavi "knjigo o lepem vedenju, da se bo drugič zavedal, da je na slovenskem kongresu, ne pa na pašniku med tropo ovac."

O Etbinu Kristanu, estetiku, ki menda še v govnu ne vidi nesnage, pa pravi, da je povedal "nekaj svi-njarij, da smo se čutili bolj domači in stvari do-zvetni." Itd., itd. Čudno, da te svinjarij niso slišali navzoči slovenski duhovniki, ki so si ustvarili o Kristanu tako laskavo sodbo . . . Med onimi redkimi, s katerimi je bil Mr. Penko zadovoljen, je bila ga. Ana Krasna, glede katere pa zelo zelo dvomimo, da bo vesela njegove pohvale.

Toda pikrost na stran: Komentarji s kongresa, ki jih je napisal g. Joško Penko v "A. D." so bili—milo rečeno—skrajno zlobni, robati in strupeni ter nedostojni človeka, ki se v javnosti udejstvuje.

Enakopravnost

Slovenski narodni kongres je koncem konca velik uspeh. Prvič je velik uspeh, da smo se v teh tragičnih momentih stare domovine zedinili za skupno delo za domovino. Drugi uspeh je, da smo Slovenci pokazali enotno fronto in da Slovenci vemo kaj hočemo s svojim kongresom. Mi dvomimo, da bratje Srbi in Hrvatje kaj takega zmorejo? Ako zmorejo kaj takega, kakor mi Slovenci s svojim kongresom, je zdaj na njih, da to pokažejo!

Amerikanski Slovenec

* * *

ZAKAJ SMO SE ZDRUŽILI V VELIKEM MOMENTU

Neka manjšina naših bratov, katoličanov in socialistov, je debelo gledala, ko smo se vrnili iz Clevelanda po Slovenskem narodnem kongresu in poročali, da je naš kongres uspel na vsej črti, da smo premagali vse težave in ustanovili Ameriški slovenski svet, ki bo odslej v imenu ameriških Slovencev deloval za zmago ameriške demokracije in za osvoboditev ter združitve Slovencev v stari domovini v okviru federativne in demokratične Jugoslavije.

Ta manjšina ni pričakovala, da se bo to zgodilo, kajti neprestano je govorila in pisala, da sloga med nami ni mogoča, da ogenj in voda ne gresta skupaj in tako dalje v tem smislu. Zdaj, ko neverni Tomaži vidijo, da se je zgodilo, kar "ni bilo mogoče," pa pridno ugibajo, zakaj se je to zgodilo. Naravno je, da prihajajo do enakega zaključka: "Naši so se podali—zapravili so naša načela — —"

Kdor koli to pravi, se grdo moti. Nihče se ni podal, nihče ni zapravil svojih načel! Socialisti in svobodnomisleci so obdržali svoje in katoličani so obdržali svoje! Z drugimi besedami: kolikor so se relativno podali prvi, toliko so se relativno podali drugi, kar pomeni, da prave izgube ni nikjer! —

Mi smo od vsega začetka verjeli, da je sloga z ozirom na staro domovino mogoča in z iskreno vztrajnostjo je lahko dosežena. Pri tem seveda nismo prezrli koncesij in kompromisov, ki so za to potrebni. Te koncesije in kompromisi, sprejeti z enako iskrenostjo z obeh strani, so v bistvu le to, da toliko časa, dokler smo pri volji delati skupaj za dosego skupnega cilja—pozabimo na preteklost in glejmo samo v bodočnost, da prenehamo s starimi polemikami v našem tisku in se držimo stroge tolerantnosti drugi napram drugim.

To je vse. Da je to za nekatere posameznike zelo težka in skoro neizvedljiva koncesija, je dokaz ta, ker še niso prenehali z zabavljanjem. Velika večina na obeh straneh se pa že dalj časa drži teh koncesij in mi upamo, da vsi oni, ki so usmerili vse svoje energije za delo za skupen cilj—bodo prav lahko ignorirali te malenkostne motnje v naši slogi. Na primer zmernih svobodnomislecev prav nič ne moti, če župnik Trunk še vedno brska po dopisih v Prosveti, kakor da je to najvažnejše opravilo v današnjem zgodovinskem momentu; upamo, da zmernih katoličanov prav tako ne bo motilo, če tudi nekateri naši dopisniki smatrajo v tem velikem momentu za najvažnejše opravilo, da nadalje klujujejo po katoliških gredah. Kakor župnik Trunk, tako tudi oni ne bi bili zdravi, če ne bi tega delali neprestano!

Za skupno, složno delo je potrebno premirje med vsemi strankami, ki enako verujejo v zmago demokracije in delujejo za to zmago v tej vojni. In baš to je bil glavni pogoj, da smo prišli skupaj. Prišli smo skupaj brez posebnih težav zaradi tega, ker med nami v Ameriki ni izrazitih fašistov in nacistov. Ako jih je kaj, so se potuhnil in skrili. Med nami ni odprtih sovražnikov demokracije in odprtih prijateljev Hitlerja; med nami je tudi

zelo malo izrazitih komunistov, ki bi bili aktivni v Browderjevih grupah. Sopotnikov je seveda mnogo, ali ti so v naši javnosti goreči zagovorniki demokracije—kaj si pri tem mislijo, je njihova zadeva.

Važno dejstvo za nas je, da med nami ni aktivnih nacifašistov. V starem kraju se ne manjka malih, lokalnih kvizlingov, ampak do danes Slovenija še nima velikega kvizlinga, kateremu bi Hitler—oziroma Mussolini na svojem koncu—lahko podelil "gauleiterstvo" nad deželo. To je za nas sreča! Slovaka ni tako srečna. Hrvatska in Srbija tudi nista tako srečni.

Zato pa so ameriški Hrvatje in Srbi razcepljeni in ne bodo vsi prišli skupaj, kakor smo prišli mi. Srbski kvizling Nedić ima pristaše tudi med ameriški Srbi in prav tako jih ima hrvaški kvizling Pavelić med ameriški Hrvati. Tukajšnji hrvaški fašisti menda kontrolirajo Hrvatsko katoliško zajednico, katere glasilo je pred kratkim ponatisnilo slavonspev Paveliću in Hitlerju, katerega je spesnil hrvaški škof Šarič v starem kraju. To so žalostna dejstva, ki drže ameriške Hrvate narazen in onemogočajo vsako slogo med njimi.

Ameriški Slovenci smo srečni, da nimamo vplivnih nacifašistov, ki bi nas razdvajali in hujskali proti demokraciji. Upajmo, da nam bo ta sreča mila do konca; upajmo, da bomo vsi, katoličani in socialisti s sopotniki vred, ostali do konca zvesti Ameriki in Združenim narodom, zvesti načelom demokracije in našemu skupnemu cilju, katerega smo si postavili glede stare domovine. Kdor veruje v demokracijo, je lahko zvest tudi temu cilju.

Kakor je nam vsem potrebna demokracija tukaj, da lahko brez ovir zasledujemo vsak svoje cilje, o katerih smo prepričani, da so pravi, tako je potrebna tudi v naši stari domovini, da bodo tudi tamkaj naši bratje s socialističnim in svobodnomislelnim prepričanjem in drugi s katoliškim prepričanjem lahko zasledovali svoje socialne ideale in cilje brez batin uradne cenzure in drugih persekucij—da bodo imeli v mejah ustave in zakonov vso svobodo govora, tiska, zborovanja, organiziranja in izobrazbe, kakršno bodo hoteli imeti.

Za ta cilj smo se zdaj zedinili pri nas v Ameriki. Ker vidimo in verujemo, da je to potrebno in pravično, smo se lahko zedinili in lahko bomo nadaljevali v tem pravcu—ne glede na zabavljanja in sikanja vseh nestrpnežev na desni in levi, ki še niso in vsekakor ne bodo nikdar dozoreli za toleranco in kooperacijo.

Prosveta

Mestni deček, ki je bil prvič na deželi, je pritekel k materi ter ji vzhičen povedal: "Mama, jaz sem videl moža, ki dela konje. Ko sem prišel k njemu, je imel enega skoro gotovega—samo zadnje noge je še pribijal nanj."

**10% SAVED
NOW OR 100%
TAKEN BY THE
AXIS LATER!**

BUY WAR BONDS

Sanje Martina Mrkača

ZVONKO A. NOVAK

Ustrezala pa je le ena sama kolarnica, v kateri sta napredni kolar Anton in njegov sin Jernej pridno izdelovala in popravljala pluge in plužne, ojesa in kolesa, jarme in jarmiče, vozove in vozičke, koleslje in kočije. Tam na nekem samotnem gornjem koncu te malomestne vasi je čepela že vsa stara in zakajena kovačnica; v njej je dolgokraki kovač Peter podnevi gonil kovaški meh ter koval razbeljeno železo na velikem naklu, da so utrinki frčali na vse strani, zvečer pa pogostoma s kmeti in uradniki, ki so trobili v župnikov rog, v svojem stanovanju nad njo snoval politične spletke, med tem ko je njegova žena Marjeta z nemajhnim trdom celo kopico njunih otrok spravljala spat; Peter je videl že veliko sveta, kakor se je rad večkrat sam pobahal; zato je vedel, kako se je treba ravnati človeku njegovega kova v življenju; ko se je pred dobrimi desetimi leti naselil v tem kraju, je kmalu začutil, kam veter vleče, pa je na mah postal že kar zagrizen pristaš vladajoče duhovniške stranke, prav goreč katoličan in zelo radodaren podpornik velikomlaške cerkve; posledice vsega tega so se hitro pokazale: pristrešje njegove kovačnice je bilo odtlej neprenehoma natrcano kmetijskega orodja, ki ga je bilo treba ali na novo okovati ali pa zvariti pretrgane kose železa na njem; roka roko umije in naš kovač ni v nobenem oziru kazil svoje tovarišije. Blizu Levstikove prodajalnice špecerijskega blaga se je stiskala v kotu dveh stikajočih se poslopij majhna brivnica in zastran kmetov bi Velike Mlake lahko izhajale tudi brez nje; kmečki moški so se namreč domala vsi brili in strigli doma, a ženske pa tudi še niso tačas zahajale k brivcem. Hiš, kjer Bog roko ven moli in koder si ljudje glad tešijo pa žejo gasijo, a včasih se ga pa tudi prav pošteno nasekajo, je bilo tu kakih šest ali sedem in v eni le teh si je Martin najel stanovanje in hrano za šestdeset kron na mesec.

Na ljudski šoli v Velikih Mlakah so bili poleg šolskega vodje še trije učitelji in dve učiteljici. Martin Mrkač je bil potemtakem sedmi član tistega učiteljskega zbora.

Od ljudskega učiteljstva, oziroma njegove kakovosti je v bistvu odvisen ves nadaljnji razvoj ljudske olike in blaginje, do katerih obeh se da priti edinole po poti svobode, naprednosti, pravice in resnice. Ljudska šola je brezdvomno kraj, kjer se vcepljajo osnovni nauki življenjskega stremljenja narodovemu naraščanju v mlada in dovzetna srca ter gnete dragoceno testo njegove bodočnosti. Naloga ljudskega učitelja je v življenju vsakega naroda prevažna, da bi se zanemarjala, in tisti, ki izrablja učiteljstvo v te ali one samopašne namene ter ga vprega v jarem svoje ozkosrčnosti, ovira vedoma in hotoma svoje ljudstvo v njegovih prizadevanjih za zboljšanje splošnih življenjskih razmer ter ga tako peha v pekel neprestanega trpljenja in sužnosti, v brezno siromaštva, beraštva in capinstva, v prepad gospodarske pogube in narodnega pogina.

Mladi učitelj iz Dremulj se je prav dobro zavedal vsega tega. Zato se je s trdno voljo lotil svojega dela ter začel z nekakšnim svetim čustvom in navdušenjem učiti nežno slovensko deco, ki mu jo je šolski vodja Potočnik z zaupanjem poveril dne 1. novembra v vzgojo in pouk.

Martin ni po svojem prepričanju pripadal k nobeni takratnih političnih strank, dasi ga je med njimi še najbolj mikala in vlekla socialno demokratična, ker je bila po svojih načelih in ciljih najbližja njegovim nazorom in vzorom.

Obe glavni politični stranki — liberalna in klerikalna — sta po njegovem mnenju služili le za orodje ljudem, ki jih je skominalo po politični moči in osebnih koristih. Obe sta mu bili po svoji plitvosti in puhlosti enaki. Nobena se ni tako poglobila v svojih načelih, da bi se zares zavzemala za odpravo splošne bede med ljudmi po lepih slovenskih krajih, za odpravo krivic, ki so kar kričale po temeljiti preosnovi obstoječega družabnega in gospodarskega sestava. Vendar pa se mu je zdela liberalna boljša od klerikalne vsaj v tem, da je skušala pregnati versko temo, dasi ji je tudi

pri tem šlo samo za to, da bi bili klerikalci potisnjeni pod klop, a liberalci pa posajeni v sedlo pri vladi.

Socijalno demokratična stranka je vsaj načeloma stremela za tako korenito preureditvijo takratnega socijalnega in ekonomskega reda, da bi se odpravil razred ljudi s posebnimi pravicami in se blaginja raztegnila na vse ljudstvo, na vso človeško družbo enako. Ali kakor se je zdelo Martinu, so pri tem njeni voditelji na Slovenskem naredili veliko in skoro neodpušljivo napako. Vse preočito so se nadevali s tujim, zlasti nemškim perjem, premalo se poglobili v dušo našega človeka in preveč, veliko preveč poudarjali mednarodnost, ki je bila slovenskemu ljudstvu skozi in skozi nepojmljiva in po njegovi žalostni zgodovini, polni poniževalnega hlapčevanja tujim, posebno pa nemškim zatiralcem, komaj sprejemljiva. Ker so se liberalci in klerikalci v vzajemnem boju proti njihni stranki premeteno posluževali tega ljudskega razporedenja, ni dobila bogve kake zaslombe pri Slovencih, četudi se ne da tajiti, da je bilo med naprednim učitelstvom obilo njenih prijateljev. Martin Mrkač je bil eden izmed njih in prejkone edini v Velikih Mlakah, kjer so se liberalci shajali pri Virantu, kakor se je reklo gostilni, v kateri je on stanoval, a klerikalci pa večinoma pri Stritarju, koder so bili tudi prostori župnikove hranilnice in posojilnice.

Socijalnih demokratov ni bilo tam in če bi bil kdo kaj takega javno, bi jo moral kar urnih krač odkuriti drugam. Župnikova stranaka, ki je imela tudi župana Stritarja na svoji strani, je vladala v Velikih Mlakah in njena je vselej obveljala, pa če je bila še tako krivična. Liberalci so na ves glas oporekali temu ter se kar penili od jeze, a ni vse nič pomagalo. Klerikalci so se kajpak pisano gledali z njimi, a pojedli jih pa le niso zastran tega. Res so zmerjali drug drugega kakor psa in drug drugemu očitali tako grde reči, da bi bilo celo cigana sram, če bi jih slišal. Toda kadar je kdo obojim povedal v brk, kaj so in kaj bi ne smeli biti, ali jim kaj drugega bridkega in resničnega zabrusil v obraz, so si vsi kakor domenjeni zavihali rokave ter z lepo slovensko trobojnico v roki složno udrihali po njem, dokler ga niso ugnali in ukrotili ali pa popolnoma uničili. Nato se je začela spet stara

pesem in ubogo ljudstvo je bilo še na slabšem kakor poprej.

Tako je bilo v Velikih Mlakah in drugod po Sloveniji. Le malo je bilo krajev, koder bi bilo kaj drugače, če jih je sploh bilo kaj.

Toda naš mladi učitelj ni utegnil misliti na take reči. Kajti v svoji gorečnosti do poučevanja se je tako zatopil v svoje posle, da ni opazil, kaj se godi okoli njega, še manj pa, kaj se plete za njegovim hrbtom.

* *

Hladna jesen je vzela slovo tisto leto ter se umaknila mrzli zimi. Prišli in minili so božični prazniki, ki prinesejo zlasti otrokom poleg šolskih počitnic žal le ponekod še dosti drugih dobrih in lepih reči. Staro leto je zdrknilo v večnost brez kakega posebnega žalovanja po njem. Takoj za njim je nastopilo novo, ne da bi se zato svet količkaj predrugačil, in približal se je predpust, v katerem začnejo ljudje posebno na kmetih misliti na snubače, mojitve, ženitve, dote, bale, poroke in svatbe, ker tega pač drugače že kar skoro ne utegnejo.

Vsa narava je že lepo počivala pod debelo snežno odejo, a po naseljih je pritiskal strupen mráz in ostra burja mu je brila preko ledenega obraza, da so še bolj trpeli in prezebali ubogi ljudje po siromašnih bajtah, koder se tako rada potika nezaželjena in nepotrebna revščina.

Tiste dni se je po Dremuljah, iz katerih se pride v par urah peš čez goro v Velike Mlake, bliskoma raznesel glas, češ, da bodo imeli pri Samčevih še pred tem pustom svatbo, na kateri bo Adamčev Andrej iz Zakotja za ženina. Ker pa je letos ta čas zelo kratek, bosta ženin in nevesta oklicana enkrat za trikrat, je dalje šlo od ust do ust po vasi in vsako nedeljo so potem ljudje v cerkvi na vso moč napenjali ušesa, da bi ne preslišali tistega oklica.

V takem gnezdu, kakor so Dremulje, se res vse hitro razve, ali kako je ta novica dospela tjakaj, se pa ne ve. Prejkone jo je kdo iz Zakotja razbobnal po Zapodolju. Kajti Minikin oče se je, kakor vemo, že dolgo resno pečal s takšno mislijo, pa jo je dal kmalu po novem letu po nekom vedeti tudi Adamčevemu fantu, ki bi si bil kar prste obliznil, če bi zares prišlo do tega, da bi ga Samčeva vzela, četudi je še prav poznal ni.

Nazadnje je govoril Samec še z Minko o tej zadevi ter lepo naletel pri njej.

"Oče, ali ste mar znoreli?!" krikne vsa iz sebe, ko ji on vse lepo po vrsti razloži, koga ji je izbral za ženina, kdaj pojdejo pismo delat k notarju v Velike Mlake, kako bosta oklicana in nato pa poročena v cerkvi po stari krščanski navadi. "Človeka, ki ga menda še nikoli nisem videla v svojem življenju, naj bi vzela za moža?!" nadaljuje tako nesrečna, da ji je šlo že skoro na jok. "Kaj vam je le stopilo v glavo, oče?! Človeško srce vendar ni tnalo. Niti ni kos sveta, da bi ga lahko prodali tistemu, ki da več zanj. Oče, rada vas ubogam," se sedaj solznih oči in z otroško prisrčnostjo obrne do njega, "in zmeraj gledam, da vam ustrežem, kar najbolj morem; saj vem, da imate tudi vi mene radi. Ampak srce, oče," de z globokim vzdihom, "srce, ki utripa v meni tudi za vas, je samo moje in ga dam, komur le jaz hočem."

"O, tako!" sikne kmet kakor gad. "Še ti roji tista beraška malha, tisti preklicani kajžar po glavi!"

"Zastran njega si kar nič ne belite glave, oče!" ga hoče pomiriti hči, dasi je bila sama še vsa vznemirjena. "Med nama je vse ven in Martin vam ne bo v tej hiši nikoli delal napote," mu pove kar naravnost z veliko bridkostjo v udratih očeh. "Pa tudi noben drug zet ne," še doda odločno in skoro trdo.

"I no, saj ne gori," de oče že malo mehkeje, ker so ga hčerine besede očitno vsaj nekoliko potolažile. "Bomo pa še malo počakali. Jaz še lahko sam gospodarim, ti si še mlada in Andreju se pa tudi nikamor ne mudi."

Na to ne reče Minka nobene, nego se naglo zasuje ter odhiti v svojo sobico, kjer je Martinu pisala prvo pismo, odkar je učil v Velikih Mlakah, ter mu v njem na drobno razložila ves pomenek, ki ga je pravkar imela z očetom. Kakor v nekaj prisrčen očitek pa je na koncu še pridejala to, da ga ona še vedno nosi v srcu, četudi on več ne mara zanj.

To pisemce se ni izmuznilo ostremu očesu velikomlaške poštarice, ko ga je z drugo pošto vred dala postiljonu, naj ga izroči Martinu Mrkaču na njegovem stanovanju. To pa še posebno zato ne, ker je pred nekaj tedni slišala, da vzdihuje neka kmečka butara tam v Dremuljah za njim, katero čenčo je seve še

kar gorko nesla župniku na nos in mu tudi tistega pisma ni zamolčala.

K temu jo je gnala privrženost do klerikalne stranke, kateri je s pasjo vdanostjo služila že več let, a še bolj pa umljiva ljubosumnost. Olga jih je tedaj štela že nekaj čez štirideset in je bila, kakor pravimo, zarjavela devica kljub temu, da je že prej trem učiteljem, ki so prišli vsi še mladi in samski v Velike Mlake, zaporedoma in zaman nastavljala —seve na spodoben in dostojen način—svojo že precej uvelo lepoto.

Tako se je primerilo, da se je prav tisti teden, ko je Martin dobil Minkino pismo, župnik Rudolf Rutar v petek popoldne takoj po svojem verskem poučevanju v četrtem razredu zglasil pri šolskem vodji Franu Potočniku v njegovi uradni pisarni.

"Me zelo veseli, da me takole včasih obiščete, gospod župnik," ga prijazno nagovori šolski ravnatelj, ko vstopi. "Prosim, sedite!" še reče vljudno ter mu ponudi stol poleg svoje pisalne mize.

"Morda vas ne bo, ko zveste, kaj me je danes prignalo k vam, gospod vodja," izpregovori katehet skoro zadirčno in kakor že kar s konca jezika, ko sede na ponujeni stol.

"O, morebiti kaka malenkostna šolska preglavica," reče smeje se učitelj s tovariško domačnostjo in pa z nemalim čudenjem obenem; saj je bilo že kar v navadi, da je župnik kaj takega sam opravil in razsodil, četudi si je s tem jemal pravico, ki je šla edinole šolskemu vodji.

"Ne, gospod Potočnik," se mu odreže duhovnik na kratko in s prezirljivim pogledom, ker ga je tako težko trpel kakor trn v peti in je bil napel že vse sile, da bi ga ukrotil ali vsaj spravil iz Velikih Mlak, pa so se mu vse tiste spletki, ki jih je delal pri deželnih oblastvih v Ljubljani proti njemu, popolnoma izjalovile, dasi je bil pri njih v visokih čisljih; saj so bila domala vsa v klerikalnih in nemških rokah. "Stanovska zadeva," pove potem s tolikšnim gnevom, da že kar ni mogel več prikrivati svoje nestrpnosti in zagrizenosti.

"Stanovska zadeva!" se ves iznenaden zavzame šolski vodja in obraz se mu nemudoma zresni.

"Da," mu pritegne skoro strupeno župnik. "Učitelj Martin Mrkač..."

"Kaj je z njim? Kaj imate proti njemu?" mu hitro seže Potočnik v besedo in pri tej priči se ga poloti zla slutnja; kajti spomnil se je, kako je ta božji služabnik neumorno rovaril in spletkaril že proti drugim učiteljem, dokler se niso po kolenih plazili pred njim ter postali njegovi oprode in pristaši njegove vsemogočne stranke.

"Slab zgled daje šolski mladini."

"S čim pa, vas prosim?"

"V cerkev ne hodi ne ob nedeljah, ne celo ob tako velikih in svetih praznikih, kakor je božič."

"To mene čisto nič ne briga," zavrne vodja kateheta z vidno nevoljo. "Stanovske dolžnosti ne nalagajo učiteljstvu tega, da bi morali hodi v cerkev ter se udeleževati raznih ceremonij v njej, gospod katehet."

"In rdečkarske časnike dobiva," se jame že kar dreti sveti mož, ker ni bil navajen ugovarjanja. "Pomislite, gospod vodja! Učitelj naše katoliške šole, pa podpira brezverske liste, ki so strup za naš narod," se nadalje repenči in razvema tako, da mu že vsa kri sili v glavo.

"Strup za naš narod?" mu pomilovalno oponese Potočnik. "Hm, to je pač vaše mnenje, gospod župnik, pa še vseeno poučujete šolsko mladino. Gospod Mrkač jih najbrž nima za strup. To pa je njegovo prepričanje. Zato lahko tudi on še nadalje ostane učitelj na tej šoli. Ali ne mislite, da je to dosledno in pravično?"

"Pa kamen spotike je v tej naši krščanski občini," hiti duhovnik v svoji ihti metati blato na mladega učitelja Mrkača, ne da bi poprej odgovoril na vprašanje šolskega vodje. "Ljubavna pisma dobiva iz Dremulj. Ljubico ima tamkaj. Neko Minko ali kako ji je že ime in kmalu se bo njegov nezakonski otrok jokal za njim..."

"Ljubico ima, pravite?" prekine učitelj že skoro do blaznosti razkačenega opravljalca ter se zasmee na vsa usta. "Ali mu jo morda zavirate? Naj jo ima! Kdo je pa nima v njegovih letih?! Jaz sem jo imel in morebiti celo vi, prečastiti. Nehajte, nehajte s temi praznimi besedami, ki vam jih je najbrž natrobila tista gosposka žalost na pošti! Ne vi ne jaz nimava pravice, da bi vtikala svoj nos v zasebne zadeve kateregakoli učitelja na tej šoli. Vsaj v moje področje ne sodi kaj takega, gospod kate-

het," reče s poudarkom, upre svoje iskre oči vanj ter se mu suho in pomenljivo nasmehne. "Martin Mrkač je izvrsten in vesten učitelj, da malo takih," nadaljuje iskreno in prepričevalno. "In le to zanima mene. Dekleta, ljubezen, družčina, stranke, politika, časniki, maše, cerkev in druge take stvari so njegova, ne pa moja skrb," še reče ostro ter vstane hoteč s tem namigniti župniku, da je opravil.

"Je pa moja," zažuga zgrešeni delavec v vinogradu Gospodovem, premeri Potočnika z očmi polnimi zaničevanja in sovraštva, ter plane tresoč se od togote s stola k vratom, ki jih nato z vso jezo zaloputne za sabo.

"Še zmerom isti stari, nestrpni in zagrizeni Rudolf Rutar, četudi z eno nogo že v grobu stoji," govori zroč proti vratom in majaje z glavo sedaj šolski vodja samemu sebi. "Pravijo, da se pijanec izpreobrne, ko se v jamo zvrne. Tega večnega prepirljivca bo menda srečala pamet tudi šele potem, ko ga črna prst zagrne," de s trpkim nasmeškom ter se za trenutek zamisli. "Neznosne razmere!" začne spet misliti na glas in lepo, visoko čelo se mu na mah zmrača. "Čil ko sveže jutro belega dne, zdrav ko riba v vodi, raven ko sveča, čvrst ko dren, poln kipečega življenja in hrepenečega hotenja, samozavesten in ves navdušen za delo svojega poklica kljub beraški in naravnost sramotni plačici, ob kateri ne more niti pošteno živeti, niti spodobno umreti. Tak je učitelj Martin Mrkač in takih nam je dalo naše učiteljišče v Ljubljani že na stotine in stotine. Ali ko se ti mladi ljudje zaženejo v vrtinec življenja, ko nastopijo svojo službo, začne poleg revščine, ki se navzsežadnje vendarle da preboleti, nanje pritiskati še strupenost nesrečnega strankarstva in le malo, prav malo jih vzdrži. Vsi ostali trije učitelji na tej šoli so bili z obema učiteljicama vred taki, a vsa petorica je žal kmalu podlegla tistemu strahovitemu pritisku, ki se mu celo skušenejši človek komaj ubrani. S svojim gospodarskim in političnim orožjem pa potuho, ki mu jo kaj radi dajejo višji v Ljubljani, je župnik užugal vseh pet kakor domala vse druge pred njimi ter jih naredil za slepo orodje svojih strankarskih početij našemu šolstvu v neizmerno škodo. Tudi z Martinom Mrkačem se lahko zgodi tako, če ne bo dovolj vztrajnosti in odpornosti v njem. Da, tudi z njim," se mu zdaj izvije

bolestno iz prs. "Neizprosen boj proti njemu se že začenja, boj, ki bo brezobziren in strasten pa poln zlohotnega natolcevanja, grde zahrbtnosti, nizkotnosti in podlosti, kakor je to vselej pri verskih prenapetostih, političnih zagrizenosti in njihovih podrepnikih," nadaljuje z brezupnostjo. "Starega lisjaka Rutarja in vse njegovo poniglavo pobratimstvo poznam dobro! On ne odneha prej, dokler ne dobi svoje žrtve v pest ali je pa ne ugonobi, in pri tem mu pridno pomaga skoro vse, kar leze in gre v tej globeli, na tako ogaben način, da se človeku že sama misel na tiste grdobije gnusi. Z njim bo kakor zmeraj tisti petolizni kovač Peter, ki je doma strašno zanikrni in surov, nadalje tisti dvorezni župan Stritar, potem licemerni notar Hudovernik s tisto gizdavo ženo vred, čeprav morda bolj na skrivaj, tista podmuljena in svetohlinska kuharica Marjana, vsi kmetje, ki jih drži njegova posojilnica za vrat, vse pobožne kmetice, ki ne morejo biti drugačne, nekaj naših kramarjev, poštarica Olga, ki se v svoji klerikalni vnemi nič ne zmeeni za poštna pravila in ti gre za vsakimi učiteljskimi ali uradniškimi hlačami kakor koza za soljo, in pa seve še dokaj tako zvanih liberalcev in liberalk, ki imajo vsakega neodvisnega, naprednega in zavednega učitelja zaeno s klerikalci za garjavo ovco med sabo. Klerikalni mlinci imajo dosti blatne vode v Velikih Mlakah, pa neprestano meljejo. Mlademu tovarišu Mrkaču se huda obeta. Če se ne ukloni tem črnim silam, če jim ne da zlomiti svoje volje in svojega duha, če vztraja in vzdrži, bo v mojih očeh res velik junak in šola si ohrani sijajnega učitelja," še reče z glasom, v katerem je bilo več dvoma kakor upanja, pogleda na uro, obleče zimsko suknjo in jo skrbno zapne, zapusti sobo in šolsko poslopje ter krene zunaj na kolovozno stranpot, ki je držala k njegovemu skromnemu domovanju, kjer sta ga čakali žena Ana in deset let stara hčerka Zora.

* * *

Po pratiki, ki se v njej najde tudi pust med godovnimi svetniki in svetnicami, sledi pustnemu torku pepelnična sredo. S to se pričinja po cerkvenih naredbah postni čas, ko lahko čuješ po katoliških in še nekaterih drugih cerkvah navadno močno popoprane postne pridige, če se ti ravno hoče kaj takega.

Velike Mlake so bile hudo katoliška vas in so imele, kakor je bilo že povedano, veliko župnijsko cerkev, pa je bilo v tistem kakor vsakem drugem postu tudi tam tako in župnik Rutar je že nekaj dni grmel s prižnice proti naprednim ali po njegovem brezverskim časnikom in časopisom ter predočeval peklenške muke, ki čakajo vse njihno naročništvo in čitateljstvo po smrti, v tako strahotnih slikah, da so se praznovernim poslušalcem in poslušalkam lasje ježili od groze in se je to prejkone celo satanu samemu zdelo že malo preveč. Ko se mu je videlo, da je svoje verne ovce in ovne zadosti v strah pripravil, je prešel na razuzdano življenje ter ga razkladal in razgaljal tako podrobno in natanko, da so vsi, moški in ženske, od sramu k tlom gledali. To oboje je potem prefrigano spravil v zvezo z učiteljem Mrkačem — seveda ne imenoma, ali vendar pa tako razločno in jasno, da je lahko vsak še tako zabiti človek s prstom pokazal nanj.

In tako je tudi bilo. Vse je govorilo o mlademu učitelju in se spotikalo nad njim, vse se jezilo nanj, se razburjalo in zgražalo nad njegovo brezbožnostjo, malopridnostjo, pregrešnostjo in pohujšljivostjo, četudi ga je pretežna večina ljudi v Velikih Mlakah komaj na videz poznala.

In kako bi se ne!? Saj pravi tako sam župnik, ki se v svoji verski gorečnosti tako neznanosko trudi privedi izgubljeno ovco na pravo pot, tako kovač Peter, ki ve, kaj govori, tako župan Stritar, ki vendar nekaj velja v soseski, tako notar Hudovernik, ki ima vse postave v mezincu, tako sveta kuharica Marjana, ki se ji v zamaknjenju prikazuje sam Bog, tako gospodična poštarica, ki se v svoji zgledni bogoljubnosti že dolgo ustavlja hudim skušnjavam mesenega poželenja, tako celo mesar Masle in še par drugih liberalnih somišljenikov in somišljenic.

Ali se izpreobrniti in postati hlapec župnikove samopašnosti ali pa pobrati šila in kopita ter iti drugam s trebuhom za kruhom. Tako so učitelju Martinu Mrkaču kakor skoro iz enih ust zagrozile Velike Mlake, zapeljane in nahujskane od župnika, ki je bil že zelo zadovoljen z uspehi svojih postnih pridig, čeprav je postni čas lezel šele v drugi teden.

Martin je tedaj postal res kamen spotike

po celi velikomlaški župniji, dasi se mora reči, da so ga na drugi strani vneto in iskreno zagovarjali vsaj tisti naprednjaki, ki se jim ni bilo treba bati župnikove šibe. Ali teh je bilo kaj malo, samo neznatna peščica, in nekaj takih se je drugo postno nedeljo, ki je bila mrzla in deževna kakor večinoma vsi drugi dnevi v postu, zbralo že zgodaj popoldne v gostilni pri Virantu, da si v prijetni družini preženejo dolgočasje kmečke vasi v grdem vremenu.

Okrajni sodnik Skok, ki je moral imeti že kakih pet križev na plečih, potem dvajset let mlajši sodni pristav Čuk, ki je bil še samec, nadalje davkar pl. Weissenfels, ki se je delal, kakor bi se prav nič ne briga za vaše homatiije, in pa modri, a jako skromni kolar Anton so za okroglo mizo blizu velike peči s pečnicami v kotu na desni nedaleč od hišnih vrat igrali tarok ter si zalivali srečo ali pa smolo pri igranju s cvičkom. Sila zgovorni pek Miklič, ki je rajši govoril o svoji rajni ženi kakor pa o svojih žemljah, štrucah in rogljičih, če mu slučajno ni hotelo priti kaj drugega na jezik, je v družbi z zdravnikom drjem. Severom, njegovo ženo Mileno in Virantovo mamo, kakor so sploh nazivali vdovo po gostilničarju Virantu menda zato, ker je bila zelo radodarnih rok in usmiljenega srca zlasti do siromakov, sedel pri sosednji voglati mizi, a razgovor med vsemi pa se je sukal večji del okoli Mrkača in župnikovega ruvanja proti njemu.

"Ne vem, čemu se je tisti zaplotnik v župnišću sedaj spravil tudi nad novega učitelja," se nemalo razhudi krepka, a vseeno ne preveč zajetna gostilničarka, ki so ji drugače drobne sivkasto modre oči s še dosti svežega in prikupnega obraza tako dobrohotno zrle v svet. "Že domala pet mesecev je pri nas na stanovanju in hrani, pa še nisem opazila, da bi bilo kaj napak pri njem."

"Pst, Virantova mama!" ji seže okrajni sodnik šaljivo in nagajivo v besedo. "Ne tako na glas! Novi učitelj je brhek fant in vam se zastran zunanosti, let in drugih reči, ki se morajo vpoštevati pri tem, tudi še ni treba zapisati v društvo dosmrtnih vdov. Pazite se! Sicer se lahko zgodi, da se naš srboriti fajmošter še vas loti na prižnici že kar v tem postu," jo še posvari tako resno, kakor bi govoril na kaki sodni obravnavi, ter se spet za-

makne v svoje karte, med tem ko se vsi drugi prav od srca zasmejejo.

"Gospod sodnik, vi ste stari, nepoboljšljivi porednež!" ga na rahlo pokara Virantovka in se dela nekoliko užaljeno, dasi so ji bile na vso moč vseč posebno tiste njegove besede, ki so se tikale nje v zvezi z društvom dosmrtnih vdov. "Ne rečem, da bi mi sem in tja oči ne uhajale k njemu," hiti sedaj kar v eni sapi, ker se je menda bala, da jo spet kdo prekine. "Kaj bi tajila! Vsakim ženskim očem so lepe reči sila zapeljive," pravi zdaj malce pikro, da bi vrnila sodniku šilo za ognjilo. "Ampak moške lepote je dandanes tako malo na svetu kakor kalnosti v mojem vinu."

"Oho, oho!" se oglasiijo vsi moški hkrati in tako, kakor bi ji hoteli ugovarjati.

"Na! Lejte si ga spaka!" zavzdihne kakor iz obupa malo v šali, malo pa za res pek Miklič, ki je že dalje časa nekoliko mislil na Virantovo vdovo, ker bi rajši krčmaril v njeni gostilni, kakor se pa ubijal z nehvaležnim pekarkstvom. "Pa sem si prav do zdajle domišljjal, da sem lep."

"To je res grozno, vam pravim," se mu pridruži v norčiji še sodni pristav Čuk. "Tudi jaz imam svojo lepoto že dolgo na prodaj, ne da bi revež spoznal, kolikšen trapez sem, ko prodajam nekaj, česar sploh nimam. Jej, jej! Prešmentana reč! In kaj pravite vi k temu, gospod davkar?" vpraša sedaj nagloma pl. Weissenfelsa, ki je sedel poleg njega na levi.

"Tarok!" zavpije ta s tako slastjo in strastjo, da se mu zasvetijo oči kakor ciganu, ko zagleda kos belega kruha, a ostali pa prasnajo v smeh, ki se gromko razlegne po sobi.

"O, gospod davkar še umreti ne bo utegnil pri taroku," pripomni napol norčavo in napol resno kolar Anton, ko se je bučni smeh malo polegel. "Lov, šah, tarok in žlahtna kapljica naših gor, to so najvišji cilji njegovega življenja," nadaljuje že kar z govorniškim zanosom, iz katerega je čutno zvenela hudomušna zbadljivost. "Cesarju daje, kar je cesarjevega, Bogu, kar je božjega, in dunajski vladi, kar zahteva od njega. Ali za ropotanje, škripanje, škrtanje in strganje v moji delavnici, potem za naše družabne spore in učiteljevo zadego se pa toliko zmeni kakor za lanski sneg. Kaj ne, gospod pl. Weissenfels, da je tako," se sedaj obrne naravnost do njega z glasom, v

katerem se je poleg pikrosti razodevalo vse prej kakor prijateljska zaupnost; kajti Anton je prav dobro vedel, kakšnega perja ptič je ta davčni uradnik.

"Ganz richtig!" mu pritegne davkar v govorici svojega rodu ter se takoj spet zatopi v igranje, ne da bi le količkaj čutil želo kolarjevih besed.

"Za grdo, krivično župnikovo gonjo proti gospodu Mrkaču bi se pa že moral zanimati vsak pošten človek," se zavzame mlada zdravnikova žena za Martina prisrčno in iskreno. "Župnik dela vrlemu učitelju veliko krivico."

"Pa še kako veliko!" pristavi sodnik in v njegovih očeh se zabliška huda nevolja. "Ali zagrizenemu Rutarju to nič ne krati spanca. Zakrknjeno dušo ima, pa še ni bil nikoli pravičen do naprednih ljudi. Posebno še ne do tistih, ki jih more doseči in oplaziti s svojo dolgo, kruto roko. Zato že lahko vnaprej vemo, kaj bo z novim učiteljem, če se ne udinja črnuhom, kakor se jih je moralo že toliko pred njim," še pravi, ko zmeša karte ter jih začne deliti sebi in ostalim trem igralcem.

"Ali mar ne more nihče prijeti župnika za jezik?" vpraša sedaj Milena svojega moža, da ne bi motila sodnika pri igranju. "Kaj se ne moremo mi potegniti za učitelja?"

"Da, moremo se, draga moja ženka," ji odgovori on ter se zaljubljeno zazre v njene lepe, tople temne oči, ki so se v vsem tako ujemale z zapeljivimi kodrčki njenih žametastih črnih las, spletajočih se na drobni glavi zadaj v kolač dveh težkih kit. "Toda to pa edinole tako, kakor delajo župnikovi ljudje baš sedaj po župnji."

"Pa menda že ne pobirajo proti njemu podpisov po hišah?" vzklikne Čuk že kar vznemirjen, ker se je spomnil, kako je to bilo, ko je Rutar ruval že proti drugim učiteljem.

"Natanko tako je," pove zdravnik. "Ko sem se predvčerašnjim mudil po svojih poslih pri Gradnikovich, kjer je gospodinja hudo bolna, pride tjakaj naša poštarica ter pomoli Gradniku nekakšno pisanje, naj ga podpiše, češ, da je treba spraviti brezverskega in pohujšljivega učitelja Mrkača iz Velikih Mlak."

"Potem mu ni več pomoči," se spet vmeša Skok v pomenek ter vrže karte po mizi, ker je uvidel, da se ne more znebiti smole, ki se ga je danes držala že cel popoldan pri igranju.

"Mi vsi skupaj ne zaležemo nič proti ogromni župnikovi večini. Vsi vemo, da je on hotoma trosil tiste grde laži o Mrkaču po celi župniji ter se v ta namen posluževal svojih postnih pridig. Ali to je pa storil ta pesoglavac tako premeteno, da mu nihče ne more do živega ne s tožbo ne drugače. Vrh tega je pa še deželna šolska oblast na njegovi strani. Martin je razumen in napreden mladenič pa imeniten družabnik. Rad ga imam. Škoda ga bo," še reče z nekakšno zagrenjenostjo, ki je hipoma prešla na vse ostale, samo na davkarja ne; ta je obžaloval le to, da se mu je jela krhati družčina pri taroku.

"Morda se pa stvar vendarle kako drugače prekrene," izpregovori Miklič, da bi prekinil mučno tišino, ki se je takoj po sodnikovih besedah priplazila med družbo.

"O, da bi se!" si zaželi Virantova mama na glas, ker ji je bil Martin v vsakem oziru pogodu in bi rada videla, da bi še ostal v Velikih Mlakah za učitelja, a pri njej pa na stanovanju in hrani.

"Da le more biti katoliški duhovnik tako krivičen in hudoben!" se zgrozi vsa ogorčena Milena, ki ji je bila vsaka zloba zoprna.

"Politična strast je nevarna bolezen," pravi dr. Ivan Sever nekam poparjen, ker se mu je Mrkač že močno prikupil in bi mu bilo zares hudo žal zanj.

"In če se njej pridruži še verska zagrizenost, nastane iz obeh blaznost, ki ne pozna nobenih meja v hudobnosti," doda skoro brezupno sodni pristav Čuk.

"Tistega zdražbarja v župnišču se je lotilo nekaj takega že pred leti," ugotovi nekam trdo okrajni sodnik Skok ter vstane od mize, da se odpravi domov.

"In njegovi mlini meljejo, meljejo in meljejo, a žal še niso domleli," de počasi kolar Anton in družba se jame polagoma razhajati pod vidnim vtisom svoje politične nebolgljenosti.

* * *

Dobrotno solnce se je na sinjem nebu neskončnega vsemirja s svojega zlatega prestola toplo nasmehljalo dol na prelepi slovenski svet, ki je eden najkrasnejših biserov v kroni naše prirode, in obenem pa tudi na slovensko ljudstvo, ki se da primerjati svetopisemskemu Jobu, a se je kljub svojemu tisočletnemu hlap-

čevanju tujim tiranom in domačim trinogom ob ogromnih žrtvah vse doslej otepalo narodnega pogina ter si steklo neprecenljive zasluge v vseh panogah koristnega človeškega delovanja.

Oživiljajoči dih večno mlade vesne je zadržtel čez divne planine in plodne doline, objel bistra gorska jezera, studence, potoke in reke ter se razlil po ubožnih selih, skromnih vaseh in prešernih mestih.

In zadihale so spočite njive, zaživele širne poljane. Zabrstelo je rastje in zazelenela je plan. Odprle so se mirijadam naših cvetlic ljubke glavice in zacvetele so grede, zadehtele senožeti.

Drobni ptički so brezskrbno skakljali z veje na vejo po zelenečem in cvetočem drevju, čebrnjali po svoje ter si pravili lepe sanje, se prepirali, snubili, se ženili, gnezdili ter razodevali svoje pomladno razpoloženje v glasnem žgolenju. Otroci, bos, raztrgani in umazani, so po vaseh veselo vreščali in kričali ter se razposajeno podili po pravkar ozelenelih tratah, a kmetje in kmetice so s hlapci in deklami vred hiteli na polje že zarana, da ne bi zamudili česa v obetavnih in nadpolnih dneh mladega leta.

Vseposod je zaplalo novo, mlado, kipeče življenje in Sloveniji je duša podzavestno tedaj z nepremagljivo silo še bolj zakoprnela — po svobodi, že zdavnaj izgubljeni — in iskra neprenehoma tleče nade v lepšo, boljšo in pravičnejšo bodočnost se je iznova raznetila v tistem koprnenju, porajajočem se v mukah neizmerne trpljenja.

Šlo je že bolj proti sredi meseca maja tisto leto in kasne jablane so se liki neveste košatile z bogatim nakitom svojega bohotnega cvetja po velikomlaških vrtovih.

Učitelj Mrkač je tisti torek popoldne zaključil svoj pouk v drugem razredu ter razpustil svoje majhne učence in učence, ki so se bliskoma razkropili po vasi vsak hiteč na svoj dom, kjer se edino da morda dobiti kaj za prazen želodček. Pa tudi on sam jo je ubral proti svojemu domovanju v sobico, ki si jo je bil, kakor že znano, najel v hiši Virantove vdove lani, ko je prišel učiteljevat v Velike Lake.

Bil je lep, svež, čil in prešeren dan tisti torek liki fant, ko se odpravi na vasovanje.

Toda učiteljevo obličje se ni nič kaj strinjalo z njegovim. Nekakšna mračnost se je mešala z jekleno odločnostjo na njegovem čednem obrazu. Kakor bi se mu rahla senca plazila preko zdravih, polnih lic in bistrih temnorjavih oči, se je zdelo. Tudi si ni žvižgal nobene popevke to pot, nego je ves zamišljen in tih položil svoj klobuk na posteljo ter sedel na star, že malo škripajoč stol pri mizici, ki ni bila nobenega posebnega mizarskega izdelka in mu je služila poleg drugega tudi za to, da je pisal na njej.

Tako zasedi več kakor pol ure. Sam vase zatopljen in kakor bi mu hodilo nekaj navzkriž. Naposled se pa le zgane, seže po pisemski papir v škatlo, ki jo je imel na polici blizu postelje, prime za peresnik ter napiše Samčevi Minki sledeče pismo:

Draga moja Minka!

Že sredi pomladi smo, pa Ti še nisem odpisal, odkar si vnovič tako lepo razodela svoje zlato srce, razkrila nebeško milino svoje duše ter mi tako prisrčno želela veselo alelujo. Razlogi za moje odlašanje Ti bodo jasni, ko prečitaš to pisanje.

Mlada vesna prirodi lice popolnoma izpremeni in pomladi. Z njo se kajpak tudi človek ves prelevi in prerodi, pa če se tega zaveda ali ne. Ko zakipi tisti klitje in žitje vse naokoli, se porajajo v njem nove lepe misli, zaživijo nove svetle nade in zapoljejo nova hrepenenja ali pa se obujajo tista, ki so jih kaki silni in nepričakovani dogodki začasno zamorili, a ne pa za vselej zatrli.

Taka je z vsemi ljudmi in taka je tudi z mano.

Ali veš, zlati moj srček, da čutim v sebi čimdalje bolj spet tisto sladko koprnenje, ki je gorelo v meni pred smrtjo moje ljube matere! Moje srce je iznova začelo koprneti po Tebi in Tvojih nebeških očeh! In Ti se mi prav v tem trenutku, ko v duhu zrem vate, zdiš tako lepa, da sem ves prevzet od Tvoje lepote.

Tvoj dražestni obraz odseva popolno podobo naše divne Slovenije in v Tvojih mehkih očeh se zrcali vsa plemenitost njene duše.

Oh, privil bi Te k sebi, moja mila Minka, in poljubil Tvoje tople ustnice, ker si Ti edino človeško bitje, ki ga tako ljubim kakor svojo lepo domovino.

In ravno zato mi sedaj duša plaka od bridkosti in srce krvavi od bolesi.

Kakor sem Ti menda že zadnjič omenil, me je vzel tukajšnji župnik v svojih postnih pridigah hudo na piko ter naščuval skoro vso svojo župnijo proti meni, čim se je uveril, da se ne dam pridobiti za njegove šolstvu tako škodljive namene.

Tisto podlo in ne baš prekrščansko spletkarstvo mu je uspelo kakor po navadi. V četrtu zadnjega tedna me je poklical naš šolski vodja k sebi ter mi z globokim sočutjem povedal, da me je višja šolska oblast brez vsakršne preiskave kaznovala z ukorom na podlagi župnikove pritožbe, ki so jo njegovi župljani potrdili z lastnoročnimi podpisi.

Par dni pozneje me je župnik srečal v šoli na hodniku ter začel govoriti z mano tako, kakor bi se mi hotel rogati in posmehovati. Jaz sem se delal, kakor bi tega ne čutil, ker mu nisem hotel dati prilike, da bi se pasel na moji vznemirjenosti. Ali v resnici je vse vrelo po meni in najrajši bi se bil zakadil vanj ter ga zadavil. Pa sem se premagal in v moji notranjosti se je vnel boj, v katerem je šlo za vprašanje, ali naj ostanem še nadalje tarča župnikove zagrizenosti ter mirno prenašam vse zle posledice njegovih muh ali pa naj se mu za zmerom umaknem s poti.

Polagati trden temelj močni stavbi boljše narodove usode z delovanjem v šoli je Sizifovo, ničevno delo, če ti nazadnjaška sodrga sproti podira vse, karkoli zgradiš, ter te vrh tega še izpostavlja javnemu zaničevanju in zasmehovanju.

Poučevati za borih šestinšestdeset kron in šestinšestdeset vinarjev na mesec ter obenem še pošteno in dostojno živeti je nazarensko težko, če že ne popolnoma nemogoče. Zdi se mi, da je v tem naša dežela učiteljstvu prava pravcata mačeha, dasi bi mu morala biti najboljša mati; saj je učiteljem in učiteljicam vendar poverjena skrb za mladino, v katero stavi narod vse svoje nade.

Če se učitelj oženi, ko je še mlad, ko še sam ne more izhajati ob svojem pičlem zaslužku, stori strašno veliko napako, ker pahne s tem še svojo ženo v pomanjkanje. Toda v zlic temu se nameravam jaz oženiti v mladih letih, ker ne maram, da bi se Ti starala radi mene.

Tako je tisti boj, ki sem ga imel te dni s samim seboj, sedaj končan.

Sklenil sem, da bom prekrižal župniku račune ter obesil učiteljski stan na klin, četudi se mi bo težko ločiti od šolskih otrok. Prirastli so mi k srcu; rad jih imam in zdijo se mi kakor na jablani tisti zdravi, krasni, dehteči cveti, ki se razvijajo v žlahten sad, če se črvi ne zaredijo v njih.

Zame ni več mesta ne v Dremuljah ne nikoder drugod na Slovenskem. Zaznamovan sem, kakor bi to bilo še v temnem srednjem veku.

Tvoj oče ima prav, ko pravi, da nisem jaz pravdanski človek za njegovo kmetijo. Previden in preudaren gospodar je on. Kaj bi učitelj na njej, ko pa še ne ve, kako se živina redi?! Res ima trdo, raskavo skorjo, a pod njo mu bije dobro in plemenito srce kakor vsem našim kmetom. Ampak moti se, če misli, da Ti nisi zame. Minka, za moje oči ni na svetu lepšega dekleta in mojemu srcu dražjega bitja od Tebe!

V tujino mislim odriniti, v daljni svet, v Ameriko, kjer bom lahko svobodno živel po svojih nazorih in koder ne bo verskih napetosti, da bi me preganjali in s prstom kazali name. Tam si bom s pridnim delom v kratkem ustanovil dom ter Tebe dobil k sebi, da boš gospodinjila v njem.

Ko se konča letošnje šolsko leto, pojdem. Ali poprej se pa moram še sniti s Teboj, da Ti iz oči v oči rečem zbogom. To naj bo na dan, ko boste imeli pri vas kosce in se Ti domu še najlaže odtegneš, ne da bi Ti bilo treba zastran tega pripraviti očeta v nevoljo.

Na Rebri se sestaneva tisti dan popoldne tam pod staro, košato lipo, odkoder se človeku razgrinja tako diven razgled po celi zapodoljski dolini, ko se ta ob žehtečih poljubih žarkega solnca koplje v zlatem morju zoreče pšenice.

Dotlej pa mi, predraga Minka, ostani zdrava, zvesta in srečna!

S toplimi pozdravi in vročimi poljubi
Tvoj Martin.

* * *

"Zapodolje!" zakliče zateglo in leno, kakor bi bil že naveličan tega, zastaven sprevodnik v že močno izlizani obleki svojega poklica, ko obstane mešanec ob velikem hrušču

cvilečih zavor in škripajočih koles tisti junjski dan popoldne na majhni postaji v severno-zapadnem kotu zapodoljskega polja.

Ta klic predrami v domovino se vračajočega Strgarjevega Martina iz globoke zatopljenosti v spomine na tiste trenutke, ko je na Rebri od Minke slovo jemal, preden je odšel v Ameriko, pa naglo vstane, si posadi klobuk na glavo, potegne svoj kovček s police nad sedezem ter izstopi.

Bil je na cilju svoje poti. Stopil je na tla svoje domovine, ki ga je pred tremi desetletji pognala po svetu, a ji tega vseeno ni zameril. Čez dolgo se je zdaj vrnil v kraj, kjer trohniijo kosti njegove pokojne matere, in v dobri pol-drugi uri hoda bo že lahko v vasi, v kateri mu je tekla zibelka in bilo srce ljubljene deklice. Toda bil pa je on tudi edini človek, ki je takrat izstopil na tisti postaji, in vlak je hrupno pa kakor z velikanskim trudom odsopihal dalje.

Martina se loti neka čudna, doslej popolnoma neznana, drgetajoča vznemirjenost kakor v kaki trenutni zadregi; srce mu začne tolči kakor s kladivom in se stiskati, kakor bi se balo nečesa; polna, a ne več mladostno sveža lica mu postajajo vroča, kakor bi gorela; še zmerom iskre oči se željno ozirajo po skoro popolnoma praznem peronu, kakor bi koga iskale, in šele tam pri izhodu obvisijo naposled na bolj po mestno kakor po kmečko oblečenem, že malo sključenem človeku, ki mu je visoka starost pobelila vse lase na glavi ter v uvela lica in razumno čelo že globoko zarezala svoje sledove.

"Fran Potočnik!" vzklikne ves iznenaden in vzradoščen naš prišlec, ko spozna svojega nekdanjega šolskega predstojnika v njem. "Moj šolski vodja!" še vesedo doda ter kar zdirja k debelo gledajočemu starcu, da mu seže v roke.

"Ne poznam vas, gospod," de ta s hladno vljudnostjo in mu ne da roke. "Popolnoma tuje ste mi," nadaljuje skoro sovražno in se nezaupno zastrmi vanj. "Hm, prijazen in pri-kupen tujec," reče kakor samemu sebi ter ga še vse bolj prebada z očmi, ki so se kljub njegovi starosti še vedno iskrale. "Tudi imovit se mi zdi," pristavi kakor v mislih in na usehlehle ustnice se mu prikrade sumljiv nasmešek. "Da, zelo priljuden tujec ste," mu pravi sedaj nekam trdo in osorno. "No, to vam rad priznam, gospod. Ampak gladkih kož je bilo žal že veliko v tej ubogi deželi, ki ima še domačih rokomalharjev preveč na glavi," pove brez vsakršnih zavinkov in s tako jezo, da so se mu oči kar zabliskale od nje. "In v zadnjih težkih letih so nas bridke skušnje naučile, da se nam je treba bati in varovati obojih kakor kuge," še pristavi ter hoče oditi.

"Ne, ne, šolski vodja! Ne odidite tako!" ga ves izgubljen poskusi zadržati Martin, ki je s kovčkom v roki stal pred njim, kakor bi mu bile noge vkopane, ker se je sedaj prepričal na lastni koži, kako lahko odtuji človeka dolgoletna odsotnost celo njegovim najboljšim prijateljem. "Za božjo voljo! Tako se vendar ne smeva raziti, dragi moj prijatelj! Ne, nikakor ne! Prosim, še enkrat si me oglejte dobro in natanko! Od vrha do tal! Samo še enkrat, gospod Potočnik!"

"Eh, kaj bi si napenjal stare oči!" se ga ta hoče otresti ter nevoljno mahne z obema rokama hkrati. "Takile tujci so si podobni kakor jajce jajcu. Vsi so enaki. Spočetka so jih same sladke besede in že kar omledni postajajo. Ko se ti pa skopljejo na hrbet, začnejo kazati roge. Mačke so, pravim, mačke, ki spre-daj ližejo, zadaj pa praskajo. Nobeden ni nič prida."

(Dalje prihodnjič)

KNJIŽEVNOST

Ameriški družinski koledar za leto 1943 (29. letnik). Izdala in založila Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec), Chicago. Uredil Frank Zaitz. Cena v platno vezani knjigi (224 strani) \$1.00.

V teh za naš narod tako težkih dneh, ko se mora slovenska tiskana beseda v domovini skrivati po gozdovih in brlogih in ko prihaja

na dan le še v obliki ilegalnih časopisov junaskih "hostarjev," medtem ko slovenske knjige tam sploh več ne izhajajo, je treba z veseljem pozdraviti vsako dobro slovensko knjigo, ki izide med nami. Zlasti velja to za Ameriški družinski koledar, ki si je v zadnjih dveh desetletjih pridobil sloves najboljši slo-

venske publikacije te vrste—sloves, ki ga je v polni meri zaslužil. Tudi letošnji letnik nič ne zaostaja za prejšnjimi; vsebinsko je bogat in pester kakor običajno in odlično urejen. Koledar ima sledečo vsebino:

Leposlovni del: Alfonz Petzold, njegovo življenje in njegovo delo (Mile Klopčič), Aleksander Veliki Makedonski in zamorski poglavar (I. V.), Carl Sandburg (Louis Beniger), Gremo v Ljubljano (Miško Kranjec), Hišica na hribčku (Ivan Molek), Janez Trpin in davki, In zopet gorijo kresi (Janko Zega), Pot Ivana Cankarja, Mine Town (Anton Shular), Sup in njegova Nora (Frank Kerže), Tuja peta (Katka Zupančič), V gostilni "Pri kavki" (Frank Česen), Tragedija v gozdu (F. S. Tauchar), Umrli je velik in zaslužen mož (B. Nušič), Zasenčena pot (Anton Slabe), Zadnja pot Georga Brandta (Hans Wendt-T. M.), Slovenska vas (Frank Zaitz).

Pesmi: Ceste pred pomladjo (Mile Klopčič), Gostije v času kuge (Aleksander Puškin-Božo Vodusek), Koroška budnica (Anton Debeljak), Iskra v noči (Katka Zupančič), Mož (Fran Albrecht), Orači (R. L. Petelinova), Soneti (Tone Seliškar), Sužnjeve sanje (Longfellow—Griša Koritnik), Pesem (Longfellow), Pismo iz ječe (Tone Seliškar).

Zgodovinski spisi in podatki: Brazilija in sedanja vojna (Z. A. Novak), Državljeni in nedržavljeni v tej vojni (Z. A. Novak), Od kod izvirajo imena ameriških držav? (Ivan Molek), Naselbine tujerodcev v Zed. državah,

Slovenija v borbi (dr. Boris Furlan), Stoletnica drugega slovenskega lista (Ivan Molek), Slovensko časopisje v Ameriki, Plemenski nagibi Slovencev, Hrvatov in Srbov (dr. Niko Zupanič), Reka Mississippi odkrita pred 400 leti, Nekaj besed o denarju (Leo Zakrajšek).

Članki in razprave: Fundamenti svetovnega miru (Anton Garden), Kadar kupuješ svoj dom (Matt Petrovich), Ali so ti dečki bodoča hrana za topove?, Program JSZ.

Poleg tega prinaša koledar še razne informativne drobtine in okrog trideset lepih slik.

Prispevki starokrajskih pisateljev, od katerih so vsi priznani pripovedniki in pesniki, so bili poslani sem še pred vojno. O enem teh prispevateljev je znano, da ga ni več med živimi—Miško Kranjec, pisatelj prekmurskih Slovencev, ki so ga obesili madžarski krvniki.

Tudi prispevki naših domačih književnikov so večinoma dobri. Zlasti ugajajo pesem Katke Zupančič "Iskra v noči," Molkova satirica "Hiša na hribčku," Benigerjevega biografska skica "Carl Sandburg," Keržetova povest "Sup in njegova Nora," Zegova "In zopet gorijo kresi" in Slabetova "Zasenčena pot." Zelo zanimiva je dr. Furlanova razprava "Slovenija v borbi," kateri se pozna, da jo je spisal vseučilišni profesor. Zanimiv prispevek k ameriško-slovenski zgodovini je Češarkov spis "Kako so na Calumetu zidali novo župnišče."

Knjigo toplo priporočamo.

V senci albanskih planin

Prigode slovenskega vojaka v Makedoniji

IVAN JONTEZ

Drugače se pa fant ni obnašal posebno normalno. Nekoč, ko je na vajah vodil izvidniško patruljo čez deročo reko Radiko, je nalašč zabredel na najbolj nevarno mesto in toliko, da se mu ni posrečilo utočiti. In ko je nekega popoldneva montiral vžigalnike na ročne granate, je to delal s tako jezo, da so vsi, ki so ga opazovali pri tem delu, zbežali od njega, boječ se eksplozije. Fant je namreč s tako jezo po-

rival vžigalnike v železnim hruškam podobne granate, napolnjene z rumenkastim šeditom, da je bilo pravo čudo, da se niso vžgale in ga raztrgale. Pozneje ga je vselej stresel mraz, kadar se je domislil, kako se je tedaj igral s smrtjo.

Njegov najboljši prijatelj je bil tiste dni prostak Rožman, čudak, ki je venomer govoril o svojem mladostnem klatenju po tujih krajih in vzdihoval po prostosti. Majhen in čokat, je

bil Rožman zlasti ponosen na svoje mišice in razne akrobacije, ki se jih je bil naučil, ko je nekoč več mesecev potoval z nekim cirkusom. Oboje je vedno razkazoval, da so ga zaradi tega imeli za prismuknjenca. To in pa vojaška disciplina ga je silno bolelo in pogled na albanske planine je vedno čudno vplival nanj. Janez ga je imel rad predvsem zato, ker je mnogo govoril in ga s tem raztresel.

Nekega večera mu je Rožman na stežal odprl svoje srce. "Močnik, jaz bom pobegnil," mu je šepetajoč zaupal. "Tega življenja ne morem več prenašati. Nobene prostosti, vedno moraš početi nekaj, kar se ti upira in vsak norec v oficirski uniformi te lahko šikanira po mili volji. Vrh tega se pa iz mene še vse norčuje, kakor bi bil neumen; pa nisem... Samo govorim rad o tem, kar sem videl po svetu in pokažem, česa sem se naučil... Ne, jaz tega ne morem več prenašati! Pobegnil bom!"

"Kam?" se je začudil Janez.

"V Albanijo," je pojasnil Rožman. "Iz Albanije pa preko morja v Italijo, ki mi je znana in kjer bom kot doma."

"Hm..." Janez je zmajeval z glavo.

Rožman pa mu je zašepetal v uho: "Močnik, z menoj pojdi!"

"S teboj..." Janez se je popraskal za ušesom. Ideja ni zvenela preneumno. To bi Danica preplašeno pogledala, ko bi zvedela, da so ji fanta pogoltnile albanske planine... Janez je že užival ob solzah, ki jih je v domišljiji videl vreti iz Daničinih oči... Maščevanje bi bilo tako sladko...

Navsezadnje je pa fant vendar le odločno odkimal. "Meni se to ne izplača," je dejal. "Čez pet mesecev bom prost. Potem pojdem v Južno Ameriko. Če pa dezertiram in me ujamemo, bom moral čakati najmanj pet let, preden bom spet prost. Nak, iz te moke ne bo kruha. Ti le pojdi, če te veseli. Ampak pazi, da te ne privedejo nazaj—v okovih..."

"Škoda..." je odgovoril nato Rožman, "s teboj bi bilo prijetno potovati..."

Tisto noč je Rožman pobegnil s straže pri municijem skladišču zunaj mesta ter v polni bojni opremi izginil v Albanijo.

Janez pa se je nekaj dni pozneje proslavil kot junak ter si zaslužil pohvalo iz ust samega gospoda polkovnika.

Stotnija se je vadila v metanju ročnih granat. Metali so jih iz globokega, vijugastega

streliškega jarka dva kilometra južno od mesta. Janezov vod je stal na kraju, kjer je rov delal oster ovinek proti severu.

Ročne granate, ki so jih rabili, so bile francoskega izdelka—kakor ostalo orožje tretjega armadnega zbora—in dvojne vrste: napadalne in obrambne. Prve so bile podobne kot pest debelim pločevinastim jajcem in so povzročale silno detonacijo toda malo škode, druge so pa bile iz debelega litega železa, z zarezi po dolgem in počez in podobne debelim, hrapavim hruškam; te hruške so pa bile pogubne in kdor bi jih metal na prostem, bi utegnil sam dobiti kosec smrtonosnega železa v glavo ali prsa; zato so jih metali le iz varnega zaklona. Oboje so imele vžigalnike v podobi pipe z močno ukrivljeno cevjo: "pipa" z vžigalno patrono je bila pritrjena na konici ovala, "cev" ali "žlica" je pa bila pritrjena z žico, na kateri je visel majhen obroček, k strani. Pri metanju so enostavno potegnili žico ven, granato so vrgli in ker "žlica" ni bila več privezana, je pri padcu na tla odletela, vžigalnik se je vnel in granata je eksplodirala.

Kar je bilo pri teh ročnih granatah do brega, je bilo to, da jo je vojak, potem ko je že potegnil obroček z žico, lahko držal v rokah dokler se mu je zdelo, ker ni eksplodirala, dokler je ni vrgel. Če je hotel, pa je lahko žico vtaknil nazaj in granato spravil v torbo.

Tistega dne so metali "hruške." Vsak vojak je imel zagnati eno granato, kar se je nekaterim zdelo premalo, kajti pok granat in ostro žvižganje železnih drobcev je nekatere veselilo. Toda marsikdo izmed njih je tisto popoldne izgubil veselje do tega, ker je malo manjkalo, da niso na svoji koži spoznali smrtonosne učinkovitosti tega orožja.

Vrsta je bila prišla na prostaka Dolenca, ki je imel silen strah pred vsakim strelnim orožjem, pred ročnimi granatami se je pa naravnost tresel kot list v vetru. Med svetovno vojno, ko je še doma krave pasel, se je namreč nekoč igral z avstrijsko ročno granato, potegnil iz nje vrstico in ko jo je hotel zagnati, kakor je videl delati vojake, se mu je kavelj granate zataknil za hlačni pas in ker si v smrtnem strahu ni znal pomagati, bi ga bilo raztrgalo, da ni imel njegov tovariš, s katerim sta skupaj pasla, toliko prisotnosti duha, da je zagrabil za ročaj granate, jo odtrgal s pasom vred ter jo vrgel v poleg tekoči potok. Eksplozija je dvignila v zrak steber

vode, toda dečkoma se ni zgodilo nič hudega. Ampak Dolenc je imel odtistimal v kosteh smrtno grozo pred vsakim strelnim orožjem.

Ko je dobil fant "hruško" v roko, je začel trepetati kot mrzličan. "Gospod poročnik," je bled kot kreda zaprosil poveljnika, "naj jo rajši vrže kdo drugi..."

Poročnik Bogdanovič se je začudil: "Saj se je vendar ne bojiš?"

Fant je trepetajoč priznal: "Oprostite... toda strašno se je bojim..." In res se mu je roka, v kateri je držal granato, tresla kot trepetlika.

Poročnik se je dobrodušno zasmel ter fanta bodrilno potrepal po plečih. "Neumen strah, moj fant! Granata te vendar ne more ugrizniti, dokler jo držiš v roki! In ko jo vržeš, te več ne doseže. Poglej!"

In poročnik je vzel v roke granato, potegnil žico in pomolil pest s "hruško" fantu pred obraz. "Glej, tako le jo lahko držim tri dni, pa ne bo niti zamijavkala... Vidiš? In zdaj jo bom vrgel."

Častnik se je nagnil nazaj in granata je v visokem loku zletela iz jarka. Nekaj trenutkov pozneje se je tam zunaj z glasnim pokom razletela in njeni drobci so zažvižgali skozi zrak visoko nad glavami stotnije.

"Si videl?" se je smehljajal oficir. "Nobene nevarnosti."

Ali Dolenc ni prepričal o nedolžnosti nevarne igrače. Fantu so začeli šklepetati zobje. Janez je zašepetal Lipetu na uho: "Stavim liter črnine, da se bo v hlače..." Lipe se je zasmel: "Velja!"

Poročnika je v tem minula vsa potrpežljivost. Mož je bil dober z vojaki kot oče, toda z bojazljivci ni imel mnogo potrpljenja. Ko je videl, da prijazna beseda ne zaleže, je kriknil: "Tak vrzi že to vražjo hruško! Kakšen vojak pa si? Puške se bojiš, granate se bojiš... kaj pa ti bomo dali v roke, če bo treba iti proti sovražniku? Cukrčke? Vrzi!"

Zdaj je preplašeni siromak vendar vtaknil kazalec leve roke v obroček in potegnil. In že se je zgodilo, kar je bil Janez napovedal: v fantovih hlačah je sumljivo zahreščalo, obenem pa mu je granata padla k nogam.

Trideset mož je onemelo od groze. Skozi možgane jim je blisnila ena samcata misel: smrt. Zdaj so bili vsi blede kot kipi iz krede. Dve sekundi, morda tri in...

Ali je prostak Janez Močnik slutil, da se bo pripetilo nekaj takega? To vprašanje so si pozneje zastavili vsi, ki so tisti hip v tem delu rova računali samo še s smrtjo in ki jih je strah tako omamil, da se niso mogli ganiti. Kajti jedva se je bila "hruška" doteknila ilovnatih tal, že je Janez planil zraven, sunil Dolenca stran in z nogo brcnil granato za vogel rovove stene, pri čemur je izgubil ravnotežje in je malo manjkalo, da ni z granato vred padel za vogel. In že je zagrmelo in zažvižgalo.

Nekaj trenutkov je vladala v rovu mrtvaška tišina. Potem je ves vod soglasno globoko vzdihnil. "Preklete!" se je prvi oglasil Lipe, "jaz sem jo že videl, otlih oči in s koso preko koščenih ramen..." Za njim pa se je občudujoč oglasil poročnik: "Močnik, ti imaš pa zares glavo na pravem koncu!..." In mož je pozabil na svoj oficirski čin, skočil k fantu, ki je slonel na voglu rovove stene ter ga burno objel. "Da ni bilo tebe, bi nekateri izmed nas ne bil zdajle živ!" je vzkliknil. Potem pa ga je bledica na Janezovem obrazu zaskrbel. "Močnik, saj si bled kot rjuha! Kaj pa ti je? Ali te je morda zadelo?"

Janez se je junaško nasmehljajal ter začel z levico otipavati svoje levo stegno. "Zdi se mi, da je en drobec našel pot skozi ilovico sem le," je menil. "Opotekel sem se in nisem utegnil odskočiti od vogla... Čutim, da mi polzi po stegnu nekaj toplega..."

Poročnik je sam naglo potegnil Janezove hlače fantu čez kolena, potem pa kriknil: "Obveze! Brž."

Vendar ni bilo nič hudega. Drobec je samo oplazil fantovo stegno ter odnesel nekaj kože in malo mesa. Janez sam je bil celo mnenja, da bi lahko shajal brez obvez. Toda njegovo mnenje ni obveljalo in nazadnje je moral dopustiti, da so ga nesli vso pot do garnizijske bolnišnice. To se mu je zdelo tako zabavno, da se je norčeval iz svojih nosačev: "Presneto, saj stočete kot porodnice!... Ali bi ne bilo morda bolje, da bi vas jaz nosil?..."

Tisto noč je moral Janez vzlic svojim protestom prespati v bolnišnici. "Rana sicer ni nevarna," je menil polkovni zdravnik, "toda zanemariti se ne sme." In tako je fant tisto noč v bolnišnici sanjal, da leži smrtno ranjen na bojnem polju, nad njim se pa sklanja Danica ter moči njegov obraz z grenkimi solza-

mi, kar mu je neizrečeno dobro delo . . . Ko se je zjutraj zbudil, mu je bilo resnično žal, da sanje niso bile resnica.

Glas o njegovem dejanju pa se je bil medtem raznesel po garniziji in po mestu; tudi užaljeni Danici ni ušel. Novica je čudovito vplivala na dekle, da je v hipu pozabilo na svojo jezo in začelo drhteti od skrbi. "Dedek, pravijo, da je ranjen . . ." se je zatekla po tolažbo k dedu.

Čiča Nikola je prikimal. "Pravijo."

"Morda na smrt," se je zgrozila Danica.

"Morda . . ." je prikimal ded.

V mladenkinih očeh so se zasvetile solze. "Dedek, ali hočeš iti pogledat k njemu? . . . Morda umira . . . Morda bi me rad videl . . ."

Ded je pretaknil svoj čibuk iz levega v desni ustni kot ter bistro pogledal svojo vnukinjo. "Ali golobičica, ti si vendar huda nanj in ga ne maraš več videti."

Danica je žalostno odkimala. "Nič nisem huda nanj . . . Krivico sem mu delala, dedek, srce mi pravi tako . . . Samo, če ni on zdaj hud . . . Dedek, pojdi k njemu . . ."

Tedaj so že prikolovratili v krčmo Lipe in drugi Janezovi tovariši. "Vina na mizo!" je vzkliknil Lipe ter se široko posadil za mizo. "Nocoj bomo pili na Janezovo zdravje!"

Danica si je brž otrla solze ter stekla po pijačo. Ko se je vrnila, je slišala Lipeta, ki je pravil čiči Nikolu: "Nič hudega, pravim, zgolj majhna praska; jutri bo spet med nami. Morda bo malce šepal, toda hujšega ne bo. Ampak junak je pa, ta fant! Da ni bilo njega, bi se mi zdaj le najbrž kisali v raju . . . Na Janezovo zdravje, fantje!"

Fantje so hrupno trčili.

Potem se je pa Lipe, ki je poznal vse tovariševe skrivnosti, domislil: "In na zdravje njegove lepe neveste, ki nam streže!"

Spet so zažvenketali kozarci, vmes pa so nekateri fantje na glas občudovali Danico: "Prekleta! ta človek ima pa res nebeško srečo . . ."

Danica je zardela kot pirh ter sramežljivo povsila oči. Pohvala, ki je veljala njene-mu fantu, ji je silno prijala. Srečo trenutka ji je kvarila zgolj zavest, da je fantu storila krivico, in bojazen, da bi ga ne bilo več k nji. Toda če bi poznala Janeza kot ga je na primer poznal Lipe, bi si zaradi njegove jezice ne delala skrbi.

Drugi dan dopoldne je Janez res priše-

pal v stotnijo. Fantje so ga navdušeno pozdravili in Lipe mu je izročil škatlo dobrih cigaret. "Od fantov našega voda," je dejal. "Zato ker si tako hitro mislil namesto nas . . . In v imenu vseh se ti prav iz srca zahvaljujem! Življenje si nam rešil. Fantje, odprite usta: živijo Janez Močnik, naš rešitelj!"

"Živijo . . ." je zagrmelo pod nebo.

Navdušenje se je nekoliko poglobilo, ko je od nekod prisopihal poročnik Bogdanovič. "Trobentač, zatrobi v zbor!" je hitel. "Polkovnik prihaja."

Deset minut pozneje je polkovnik, že prileten mož prijaznega obraza pred vso stotnijo pohvalil prostaka Janeza Močnika: "Vojaki, ponosni ste lahko, da imate med seboj tako vrlega tovariša! Vzemite si ga za vzgled, dobrega vojaka, ki nikdar ne izgubi glave. Pozdrav, poročnik!"

In stotnija je pozdravila Janeza, polkovnik pa mu je krepko stresel desnico: "Vrl junak!"

Janez toliko da ni počil od ponosa.

Ko je polkovnik odšel in so se fantje spet zgrnili okrog Janeza, ga je Lipe potegnil na stran. "Kaj pa — Danica? Lahko bi odšepal k nji, dekle je v skrbeh."

Janez je prevzetno puhnil iz ust oblak cigaretnega dima, si začel navijati brčice ter se zmrndil: "Bah, kaj mi hoče prevzetnica . . . Manjka se lepših in pametnejših deklet!"

"Nikdar ga ne lomi!" ga je opomnil tovariš. "Tudi fantov ne manjka, ki bi bili veseli takega dekliča. Nazadnje pa tudi ona ni kriva vajinega nesporazuma."

"Kdo pa?" se je še obotavljal Janez.

"Črnič ji je natvezil, da te je videl v Ljubinem objemu."

"Črnič?" Janez je zazijal ter se zarekal: "Njega vendar ni bilo tam."

Zdaj se je Lipe veselo zarežal. "Lepo, fant, zdaj si se pa izdal, da le nisi tako nedolžen . . ."

Janez je zardel in v zadregi zabrundal: "Kaj sem mogel, če mi je ta vražič planil v naročje. Ampak kdo je to povedal Črniču? In kaj ta pokveka išče pri Danici?"

"Poročnika Saviča vprašaj, on je našel Ljubo v tvojem naročju," mu je pojasnil Lipe.

"Savič?" Janez je prikimal. "Zdaj pa že razumem . . ." Potem pa mu je zagorela jeza v očeh in na obrazu. "Prekleta cigana, za to vaju bom pa pošteno naplačal!"

Nakar ga je Lipe opomnil: "Samo ne pozabi, kaj ti je v Ohridu prerokoval šorc . . ." "Šorc naj se gre solit!" je zagodrnjal Janez in odšepal z dvorišča na cesto in proti krčmi v globeli.

Čiča Nikola ga je veselo pozdravil: "Sin-ko (tako ga je klical že nekaj časa, očitno v prepričanju, da je fant bodoči mož njegove vnukinje), mi dva sva se že bala, da te ne bova več videla, pa vidim, da na srečo ni bilo nič hudega."

"Nič hudega?" se je zmrldnil Janez. "Kos železa v stegno vendar ni nič dobrega."

"Vendar junaka kot si ti, sinko, ne pode-re," se je smehljaj stari.

"Pri nas pravijo, da kopriva nikdar ne pozebe in strela ji ne more do živega," se je začel šaliti Janez, ki mu je pohvala dobro dela.

Tedaj se je oglasila Danica, za katero se Janez dotlej ni zmenil, kakor bi je ne bilo poleg: "Ali te hudo obli?"

Janez jo je hudo pogledal izpod čela. "Toliko kot če bi me bolha vgriznila," se ji je neprijazno namrdnil. "Sicer je pa tebi itak vse eno, če me boli ali ne . . ."

Mladenka se je krotko nasmehljala ter živahno odkimala.

"Majhen nesporazum, sinko," se je vmešal ded; "nič hudega in vse je pozabljeno."

"Ne vem . . ." je podvomil Janez, na ti-hem vesel, da se je vse tako lepo izteklo. "Ni dobro, če dekle vsakemu nepridipravu več verjame kot meni."

Čiča Nikola je poslal Danico po vino. "Da pijemo na junakovo zdravje," je menil.

Ko so trčili, so se fantove in dekletove oči srečale in obema je postalo toplo pri srcu, ka-kor je pač vedno slučaj z zaljubljenimi ljud-mi. Janez je pri tem čisto pozabil, da se je hotel še kujati; njen vdani pogled in ljubki nasmehljaj ga je bil popolnoma razorožil. Prijel jo je za roke. "Sedi, Danica."

Dekle je sedlo. Potem sta se čez mizo dr-žala za roke, se molče zaljubljeno gledala in se smehljala kot bi gledala skozi odprta vrata v raj.

Čiča Nikola se je tiho smehljaj, si s prsti dal opraviti s svojimi mogočnimi brki in sa-njavo zrl skozi okno, kakor bi gledal v davno preteklost, ko je bil tudi on mlad in za-ljubljen.

Naposled je Janez prekinil prijetno ti-šino. "Čiča, nekaj ti moram povedati," se je odhrkal, zardel ter si kakor v zadregi začel navijati brčice.

Stari ga je vprašujoče pogledal.

"Ko odslužim, pojdeva z Danico k vašemu popu . . ."

Stari je napravil presenečen obraz.

"In potem pojdeva v svet — v Južno Ame-riko."

Čiča Nikola je nabral ustnice kakor za žvižg, začudeno pogledal fanta, potem pa svo-jo vnukinjo. Danica je radostno prikimala.

"Kdaj sta se pa o tem domenila?"

"Zdajle, vpričo tebe . . ." se je zasmel Janez.

"Niti besedice nisem čul," je odmajal z glavo čiča, potem pa skoro žalostno z očmi po-božal vnukinjo: "Torej moja golobičica me hoče zapustiti? . . ."

"Pa pojdi z nama, dedek," je dekle skušalo ublažiti udarec, ki ga je starcu prizadela vest o bližajoči se ločitvi.

"Saj res!" je pritrdil Janez, "z nama poj-deš."

Stari se je zasmel. "Neumneža! Morda še zase ne bosta imela dovolj denarja, brez katerega ne prideš daleč po svetu."

"Dovolj za vse tri!" se je tedaj pobahal Janez, si odpel bluzo ter potegnil izpod srajce platneno vrečico, ki mu je na vrvičici visela okrog vratu. "Poglej, čiča!" In fant je po-tegnil iz vrečice šop tisočakov. "To sem si prislužil z avstrijskim saharinom . . ."

A starec je spet odkimal. "Prav, saj bo-sta potrebovala, kajti težko je iti v svet brez denarja. Ali zaradi mene si ne belita glave: star sem in te dni, ki so mi še usojeni, bom preživel tu. A vidva bodita srečna!"

"Torej ne braniš . . .?" se je razveselil Ja-nez.

Starec se je dobrodušno nasmehljaj. "Ne-umno bi bilo . . . Ljubezen si pač ne da zapo-vedovati kot četa vojakov. Vem, tudi meni so nekoč branili, ali ubraniti mi je niso mogli . . ."

"Potem si zdaj moja zaročenka, Danica!" je vzhiceno vzkliknil fant, posegel v svojo vre-čico ter potegnil iz nje droben zlat prstan z iskrecim se rubinom. "Tri leta ga že nosim pri sebi," je pravil mladenki, ko ga ji je nati-kal na prst. "Kupil sem ga za neko drugo, ki mi je pa k sreči sfrčala k drugemu, preden

sem prišel tako daleč, da bi ga ji dal."

Potem je pa do ušes zardel. "Čiča, zdaj jo pa že smem poljubiti, mar ne?"

Nakar je čiča Nikola molče vstal ter s širokim nasmehljanjem na obrazu in z veselimi utrinki v očeh odšel v kuhinjo, kjer je postavil k žrjavici lonček za kavo.

Tisto noč je Janez poklical Črniča na samo, kjer ga je krepko pograbil za ovratnik njegove bluze ter mu napravil ostro pridigo:

"Nič nisi vreden, Črnič, da veš in sram me je, da si moj rojak! Da te ni bilo sram, obrekovati poštenega človeka! Nič ne skušaj tajiti, Danica mi je vse povedala... In povem ti, da si zaslužil, da te pošteno premikastim! Toda ne tresi se, ker ti ne bom storil nič hudega. Preveč sem srečen, da bi te mogel udariti... Ampak poslej pa le pazi na svoj jezik! Drugič se ne boš tako lepo izmazal. Tistemu nepripravu Saviču pa lahko poveš, naj se nikar ne smoli okrog moje zaročenke, če mu je kaj do celih reber..."

VIII. VELIKI MANEVRI.

Bilo je nekaj dni pozneje. Že zjutraj so dobile vse čete v Debru ukaz, da se odpravijo na odhod, kajti čas velikih vojaških vaj je napočil. Tudi Janezu ni bilo s tem prizanešeno, dasi je njegov stotnik ostal doma zaradi rahlega zdravja, ki mu ga je zadnje čase posebno zrahljala močna rakija. Fant je komaj utegnil skočiti k Danici in ji povedati, da se nekaj dni ne bosta mogla videti.

Popoldne so se čete v polni bojni opremi zbrale na planoti za napol dozidano novo kasarno na zapadni strani mesta. Vse skupaj so tvorile precej močno majhno armado: en polk pehote, stotnija strojnih pušk, oddelek gorskega topništva — vsekakor precej močna posadka za majhno gnezdo kot je Debar. Toda Debar je imel odnekdanj močne vojaške posadke, o čemur so nemo pričale tudi razvaline ogromne turške vojašnice, kajti tu se stekata dve važni cesti, ki vodita iz južne Srbije v Albanijo in k Jadranu. Ob petih popoldne je ta armada krenila nazaj skozi mesto, zavila na cesto proti jugu, se čez pol ure spustila po prašnem klancu v dolino bistre Radike, zavila na desno in po polurnem maršu prekoračila špiljski most. Od tod jo je pot vodila ob dročem Črnem Drimu proti jugu, kjer je nekje

čakal na njo "sovražnik" — ohridska posadka — čigar pohod proti Debru je bilo treba ustaviti. Zvečer se je del teh čet, med njimi tudi Janezova stotnija, utaboril ob cesti in postavil šotore, dočim so ostali oddelki nadaljevali svojo pot.

Zjutraj so krenili dalje, precej lažjih želodcev kot nog, kakor je dejal Lipe, ki je bil mnenja, da bi morali vojake na pohodu bolje hraniti nego v kasarni. Ampak komanda je bila drugih misli — vojak naj na manevrih okusi vso trdoto bojnih pohodov, da se utrdi, so dejali — in fantom seveda ni preostajalo drugega kot skušati sprijazniti se z izrednimi razmerami. Kmalu je Janezov bataljon dobil povelje, kreniti na sever po skalnati gorski soteski, po kateri je delala divje skoke struga v tem času suhega hudournika. Pot je začela postajati naporna, vročina čedalje hujša in kmalu je bilo treba krepkih kletvic in ostrih groženj, da so mehkužnejše vojake spravili dalje.

Zadnjih sto metrov soteske je bilo najtežje premagati. Treba je bilo preplezati visok, razdrapan padec hudournikove struge, ali jo pa obiti okrog ostre strmine na levi, ki se je končavala v globokem prepadu. Janez, ki je pri ogledovanju raztrganega skalovja na levi in desni zaostal za stotnijo, si je izbral slednjo pot. Vajen hoje po gorskih strminah, si je izbral najvarnejši prehod in je že prekoračil nevarno strmino, ko je zaslišal pod seboj obupen klic na pomoč. Ustavil se je ter pogledal nazaj; kar je videl, ga je najprej posililo na smeh, kajti doli na robu strmine, tik nad prepadom se je držal za zanikrni grm poročnik Savič in obupno javkal, da bi se ga moral kamen usmiliti. "Aha!" se je Janez škodoželjno zasmel, "fant se je hotel postaviti ter prekoračiti strmino na najkrajši črti, pa mu je spodletelo... Prav mu je gizdalinu!" In Janez se je obrnil, da krene dalje in prepusti neprevidnega častnika njegovi usodi. "Navsezadnje si je sam kriv," je modroval pri sebi, "zakaj bi torej jaz postavljaj še mojo kožo v nevarnost zaradi njega?"

Da je šel Janez mirno svojo pot, bi poročnik Savič sklenil svoje življenje doli v prepadu, med katerim je bingljaj, in nihče ne bi nikdar izvedel, da bi ga bil Janez lahko morda rešil, pa ni hotel. Rob strmine je namreč pri-

krival ponesrečenca očem bataljona in njegovi obupni klici ga niso več dosegli.

Ampak Janez je bil navsezadnje vendarle človek, ki ni mogel molče mimo nesreče, čeprav je šlo to pot za njegovega sovražnika. Godrnjajoč: "Da bi te strela iz jasnega, tepec neumni!" se je obrnil ter se začel previdno spuščati po strmini. Naposled je prišel do grma za dolžino moža od ponesrečenca, se ga krepko oklenil z levico, z desnico pa je pomolil poročniku puško. "Oprisi se je!" mu je velel. "Najprej z eno roko, potem z drugo. Tako. Zdaj pa krepko drži. Ho-ruk!"

Vsa sreča, da je bil Savič majhen in lahek, ker drugače bi ga tudi Janez težko potegnil preko roba nazaj na strmino, saj je še tako imel z njim dovolj opravka. A šlo je po sreči in oba sta bila kmalu na varnem.

Tedaj šele je oficir utegnil spoznati, kdo je bil njegov rešitelj. "Ti?" je zazijal in dodal sočno kletvico. In ne da bi se mu zahvalil, je ostro, ošabno pristavil: "In glej, da molčiš o tem, če veš, kaj je dobro za te!"

Janezu je bilo pri duši kot bi bil pravkar zagrešil neznansko neumnost ali pomoto.

Naposled se je bataljon ustavil na majhni gorski planoti, kjer je dobil pol ure oddiha. Medtem ko so vojaki počivali in žvečili suhor, s katerim so bili še najbolj založeni, so se oficirji zbrali v gručo okrog majorja, ki jim je živahno zatrjeval: "Pravim vam, gospodje oficirji, da je to naravnost krasen teren, kot nalašč za nas... Pomnite, gospodje, da bomo tod imeli morda še opravka s sovražnikom z one strani" — in major je z očmi pokazal na gorovje na zapadu — "v katerem slučaju bomo mi na boljsem, ako nam bo teren bojišča natančno znan."

Janez, ki je sedel v bližini gruče ter jo slišal je zagodrnjal: "Res krasen teren — za divje koze, toda ne za ljudi..." potem pa dregnil Lipeta: "Ali jih slišiš? O sovražniku z zapada govore."

"O Albancih?" je zazehal Lipe. "Teh še za pošten zajtrk ni..."

"To že," je pritrdil Janez, "ampak onstran Jadrana so Italijani, ki se jim že dolgo cede sline po Balkanu."

"Po temle skalovju in ilovici?" se je neverjetno čudil Lipe. "Beži, tega pa ne verjamem! Norci bi morali biti, da bi silili v to puščavo."

Janez je malomarno zmignil z rameni. "Njihova stvar... Jaz samo upam, da me ne bo tu, kadar se komu na oni strani albanskih planin omrači um..."

Popoldne so korakali skozi majhno pastirsko vas v skriti dolinici. Pred bornimi kočami je bilo videti nekaj moških, žensk in otrok, ki so mrko motrili mimoidoče vojaštvo. "Arnavti," je presodil Janez, "kajti na obrazih jim berem, da nas v mislih na najneljubnejši način pošiljajo k vragu... Oni pač ne vedo, da nam niso tile njihovi neprijazni kraji nič bolj pri srcu kot mi njim..."

Proti večeru se je bataljon utaboril na pusti, s kamenjem posuti gorski planoti. Vojaki so postavili šotore, pospravili pičlo "suho" večerjo, ki so jo dobili na pot ter zlezli pod šotore k počitku. Noč je bila jasna in mrzla, toda vojaki so vzlic rezkemu hladu spali kot ubiti, kajti naporni marš je bil večino njih na smrt utrudil.

O polnoči je moral Janez vstati in oditi z majhnim oddelkom, ki ga je vodil kaplar Lipe, na prednjo stražo. Kakih tisoč korakov od taborišča so naleteli na petorico tovarišev, kate-re so prišli zamenjat, v najlepšem spanju. Lipe je najbližjega vojaka podrezal s puškinim kopitom, Janez se je pa na ves glas zasmejal: "Haha, to ste pa res imenitni stražniki!... Zaradi vas bi sovražnik lahko poklal ves bataljon, ne da bi se vam o tem kaj sanjalo. Se reče, če bi šlo za res..."

Fantje so prestrašeno planili na noge. Njihov poveljnik se je zmedeno opravičeval: "Strašno smo utrujeni... nič ne vem, kaj nas je premagalo." Potem je v medlem zvezdnem soju spoznal Lipeta in Janeza ter se olajšano oddahnil: "Hvala bogu, da nas ni našel kdo drugi!"

Poveljnik straže je bil kaplar Medved. Janez ga je podražil: "Slabo čast delaš svojemu imenu. Medveda bi vendar tak le maršek ne smel tako izdelati."

"Ti in tvoj koničasti jezik!" je zaspano zabrundal v odgovor Medved. "Lahko tebi, ti si se že naspal."

Lipetova četica je ostala sama v gorski gluhoti. Janez je sedel na veliko skalo, si prižgal cigareto ter se zamišljeno zagledal v zvezdno brezkrainost.

"Ampak Janez," ga je tiho opozoril Lipe, "ali ne veš, da se na straži ne sme kaditi? S tem se lahko izdaš sovražniku."

"Saj..." je brezbržno prikimal Janez. "To sem si tudi jaz zapomnil. Ampak nocoj ne gre za res in naš edini sovražnik je spanec, proti kateremu je cigareta še najbolj učinkovit od pomoček. Na, še ti si privošči eno."

Lipe je brez ugovora sprejel ponudeno cigareto.

Čez čas je Janez začel zamišljeno modrovati: "Poglej, Lipe, kako krasna noč! Jaz se kar ne morem nagledati te krasote in v moji duši ni prostora za najmanjšo hudobno misel in tako mehko mi je pri srcu, da bi objel tudi največjega sovražnika."

"Tudi Saviča ali Črniča?" ga je podražil Lipe.

"Tudi," je sanjavo primikal Janez. "Sicer pa ne vidim v njima nobenih sovražnikov, temveč zgolj človeka, ki sta nekoliko iz tira. Prav za prav so taki ljudje reveži, ker so vedno sprti s svetom in samimi seboj in zato vedno nesrečni."

Lipetu se je še hotelo šale. "Presneto, tega pa res nisem vedel, da ljubezen tako čudovito vpliva na človeka!" je dražil tovariša. "Saj govoriš kot kaka mehkosrčna zaljubljena devica! Bogue, če ne bi tako dobro vedel, da si ti, bi mislil, da poslušam kakega tujca. Ta prešmentana ljubezen te bo res čisto pobabila."

(Dalje prihodnjič)

Sovjeti in vera

Eden glavnih očitkov zapadnega sveta proti Sovjetski Rusiji je bil, da ne dovoljuje verske svobode. Ampak odkar je Rusija zapletena v vojno, se je tam v tem pogledu marsikaj spremenilo. "Christendom," glasilo anglikanske cerkve navaja sledeče verske koncesije, ki so bile uveljavljene v Sovjetski Rusiji zadnje čase:

Ruski duhovščini so bile vrnjene vse civilne pravice; napadi na vero so bili črtani iz šolskih učnih knjig (zdaj tudi šolski učbeniki priznajo, da je krščanstvo igralo svojo vlogo v prvih dobah ruske civilizacije); odpravljena je bila skušnja za armadno in civilno službo, ki je bila naperjena proti pripadnikom raznih cerkva; sovjetska vlada vodi "naštudirano zmerno" politiko napram uniatski in pravoslavni cerkvi v bivši Poljski; delavski disciplinarni zakoni so bili omiljeni, da se omogočijo na podeželju praznične slavnosti; ponovno je bil uveljavljen sedemdnevni teden, z nedeljo kot dnevom splošnega počitka; notorični ateist Dimitrov ne more več razširjati svoje propagande po radiju; pravoslavni duhovniki, ki služijo kot vojaki na fronti, smejo vršiti versko službo med vojaki; več učiteljev iz ukrajinskih semenišč je bilo nastavljenih za profesorje na raznih sovjetskih vseučiliščih; dočim Zveza brezbožnikov v Rusiji ne sme več izdajati svojih publikacij.

Kaže, da so Sovjeti popolnoma spremenili svoje stališče napram veri in začeli izvajati povsem novo cerkveno politiko. Poleg drugih vzrokov jih je pri tem najbrž vodila želja, prepričati zapadni svet, da ni Sovjetska Rusija sovražnica vere in pa dejstvo, da je najbrž v Rusiji še vedno mnogo ljudi, ki čutijo potrebo po veri.

DRENK BEVERAGE DISTRIBUTING, INC.

Erin Brew — Budweiser — Michelob — Duquesne Beer and Ale
23776 Lakeland Blvd. John Drenik Euclid, Ohio